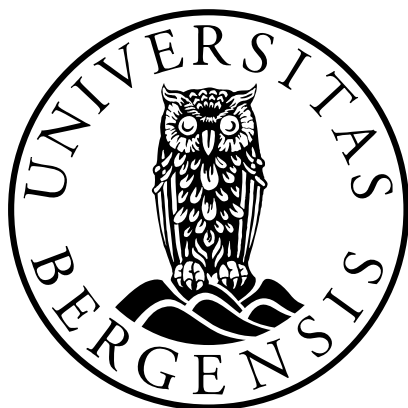

En analyse av lovregulering for å sikre frie valg mot påvirkningsaksjoner gjennom sosiale medier

med hovedfokus på de rettslige grensene som oppstilles av Grl. §§ 100 og 49, og EMK art. 10 og P1-3.

Kandidatnummer: 207

Antall ord: 14 899

JUS399 Masteroppgave
Det juridiske fakultet

UNIVERSITETET I BERGEN

7. juni 2021

1	INNLEDNING	1
1.1	INTRODUKSJON AV TEMA OG PROBLEMSTILLING	1
1.2	HISTORISK BAKGRUNN OG AKTUALITET	2
1.3	BEGREPSAVKLARING OG AVGRENSNINGER	3
1.3.1	<i>Begrepsavklaring</i>	3
1.3.2	<i>Avgrensninger</i>	5
1.4	RETTSKILDER OG METODE	5
1.5	DEN VIDERE FREMSTILLINGEN	7
2	TYPETILFELLER	7
2.1	INTRODUKSJON	7
2.2	AKTØR	7
2.3	LOVREGULERTE TYPETILFELLER	8
2.3.1	<i>Informasjon som søker å hindre stemmeavgivning</i>	8
2.3.2	<i>Cyberangrep</i>	9
2.4	IKKE LOVREGULERTE TYPETILFELLER	10
2.4.1	<i>Feilinformasjon</i>	10
2.4.2	<i>Mikromålretting</i>	10
2.4.3	<i>Klikkfarmer, falske følgere og avatarnettverk</i>	10
2.4.4	<i>Diskreditering og netthets av politikere gjennom sosiale medier</i>	11
3	RETTLIGE GRENSE FOR LOVREGULERING AV PÅVIRKNINGSAKSJONER GJENNOM SOSIALE MEDIER	12
3.1	PLIKTEN TIL Å SIKRE MENNESKERETTIGHETER	12
3.2	YTRINGSFRIHET	13
3.2.1	<i>Grunnloven § 100</i>	13
3.2.2	<i>EMK art. 10</i>	13
3.2.3	<i>Inngrep i ytringsfriheten</i>	13
3.2.4	<i>Feilinformasjon</i>	15
3.2.4.1	Introduksjon	15
3.2.4.2	Politiske ytringer	15
3.2.4.3	Skillet mellom faktainformasjon og meningsytringer	16
3.2.4.4	EMD – Internett og andre medier	18
3.2.4.5	Forhåndssensur	19
3.2.4.6	Blokking av internett	20
3.2.4.7	Kunstig intelligens	21
3.2.4.8	Anonyme ytringer	23
3.3	RETTE TIL FRIE OG UAVHENGIGE VALG	23
3.3.1	<i>Innledning</i>	23
3.3.2	<i>Grunnloven § 49</i>	24

3.3.3	EMK P1-3.....	24
3.3.4	Ytringsfriheten og retten til frie valgs sterke tilknytning.....	25
3.3.5	Politisk reklame.....	25
3.3.6	Klikkfarmer, falske følgere og avatarnettverk.....	27
3.3.7	Mikromålretting.....	28
3.3.8	GDPR.....	28
3.3.8.1	Profilering.....	29
3.3.9	Transparens.....	30
3.4	SKJULTE YTRINGER FRA EN FREMMED STAT.....	30
3.5	EMK ART. 17, FORBUDET MOT MISBRUK AV RETTIGHETER.....	31
4	ULIKE REGULERINGSMODELLER.....	33
4.1	INTRODUKSJON.....	33
4.2	NORGE.....	34
4.2.1	Høringsnotat om endringer i straffeloven mv. – påvirkningsvirksomhet.....	34
4.2.2	Vurdering.....	34
4.2.3	Beredskapshjemmel.....	36
4.3	TYSKLAND.....	37
4.3.1	Introduksjon.....	37
4.3.2	Vurdering.....	37
4.4	FRANKRIKE.....	40
4.4.1	Introduksjon.....	40
4.4.2	Vurdering.....	41
4.5	POLEN.....	45
4.5.1	Introduksjon.....	45
4.5.2	Vurdering.....	45
4.6	OPPSUMMERING.....	46
5	AVSLUTTENDE BEMERKNINGER.....	47
	KILDELISTE.....	49

1 Innledning

1.1 Introduksjon av tema og problemstilling

Målet med oppgaven er å analysere lovregulering i Norge som eksisterer for å sikre frie valg mot påvirkningsaksjoner gjennom sosiale medier, og hvilke rettslige rammer de aktuelle menneskerettighetene setter for eventuelt ytterligere lovregulering. Fokuset rettes mot de rettslige grensene som oppstilles av menneskeretten til ytringsfrihet etter Grunnloven § 100 og EMK artikkel 10, samt menneskeretten til frie valg etter Grunnloven § 49 og EMK tilleggsprotokoll 1 art. 3 (P1-3).¹ Bestemmelser i Grunnloven har i kraft av *lex superior* rang over alminnelig lovgivning, og ved motstrid går EMK «foran bestemmelser i annen lovgivning», jf. mrl. § 3.²

Med *påvirkningsaksjoner* mener jeg bruk av ressurser for å fremdyrke eller endre en utpekt gruppes oppførsel. Påvirkningsaksjoner gjennomføres av både statlig og ikke-statlige aktører og varierer i størrelse, mål, transparens og virkning.³ Påvirkningsaksjonene kan igjen deles inn i forskjellige typetilfeller som er lovregulert eller kan lovreguleres på forskjellig vis (kapittel 2).

Innhold som publiseres på sosiale medier er i all hovedsak vernet av retten til ytringsfrihet jf. Grunnloven § 100 og EMK art. 10. Samtidig er frie valg vernet i Grunnloven § 49 og EMK P1-3. Staten er positivt forpliktet til å sikre både retten til ytringsfrihet, og retten til frie valg.⁴ Spørsmålet er om påvirkningsaksjoner er vernet av retten til ytringsfrihet og om de strider mot retten til frie valg, og hvordan en slik motstrid skal lovreguleres.

Problemstillingen er kun forsøkt rettslig regulert i noen få land og er ellers lite behandlet i rettslitteraturen. Av den grunn vil deler av analysen av de rettslige grensene som menneskerettighetene og annen norsk rett oppstiller for en potensiell lovregulering være oversiktspreget. I oppgaven vil det også redegjøres for tre Europeiske staters

¹ Lov 17. mai 1814 Kongeriket Norges Grunnlov (Grunnloven – GrL.); Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, 4 November 1950 (entered into force 3 September 1953) (Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen – EMK).

² Lov 21. mai 1999 nr. 30 om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven – mrl.).

³ Duncan Hollis (2018) s. 36–39.

⁴ Grunnloven § 92 og EMK art. 1.

reguleringsmodeller. Fokuset rettes mot å få et overblikk over reguleringsmodellenes styrker og svakheter. Ut ifra funnene i vil det gis en overordnet anbefaling av regulering.

1.2 Historisk bakgrunn og aktualitet

Et av de tidligst dokumenterte tilfellene av påvirkningsaksjoner er fra år 44 fvt. da Julius Caesar rettet en svertetekampanje mot rivalen Mark Antony.⁵ I nyere tid har man eksempler fra den kalde krigen hvor både USA og Sovjetunionen rettet påvirkningsaksjoner mot valg.⁶ Forskjellen i dag er den teknologiske utviklingen og de nye virkemidlene som er tilgjengelige gjennom sosiale medier. Blant annet brukte Russland sosiale medier i sine påvirkningsaksjoner rettet mot det amerikanske og franske valget i henholdsvis 2016 og 2017. De benyttet blant annet mikromålrettede annonser og feilinformasjon.⁷ I norsk kontekst kan det vises til tilfellet hvor Høyre tok i bruk ulovlig mikromålretting av politisk reklame i forbindelse med valgkamp i 2013. Datatilsynet mente de brøt personvernsforordningen ved innhenting av personopplysninger uten tillatelse.⁸

I utredningen til den nye valgloven kommenteres følgende: «Det faller utenfor valglovutvalgets mandat å se nærmere på regler om skjult påvirkning av velgerne fram til det stemmes, selv om problemstillingen er både viktig og svært aktuell».⁹ Uttalelsen peker i retning av en dagsaktuell problemstilling som behøver utredning. Det faktum at valglovutvalget ikke gikk nærmere inn på problemstillingen vitner om en kompleks problemstilling som krever en større utredning enn de hadde mulighet til å foreta. En oversiktsstudie vil derfor kunne bidra til å klargjøre rammene for en større utredning.

12. mai 2021, sendte Justis- og beredskapsdepartementet en høring med forslag til endringer i straffeloven mv. som kriminaliserer samarbeid med fremmede etterretningstjeneste om å utøve påvirkningsvirksomhet.¹⁰ Regjeringen behandlet ikke ytringsfrihetsspørsmålet og utfordringene tilknyttet de sosiale mediene (se punkt. 4.2).

⁵ ICFJ (2018) s. 1.

⁶ The Conversation (2018).

⁷ The Guardian (2017a); The New York Times (2018); Aftenposten (2017).

⁸ Datatilsynet (2019) s. 16.

⁹ NOU 2020:6 s. 34.

¹⁰ Høringsnotat (2021).

I *Brzenzinski mot Polen* [C] 2019 ble uttrykket «fake news» for første gang brukt av Den Europeiske menneskerettighetsdomstolen (EMD).¹¹ Avgjørelsen viser at faren påvirkningsaksjoner utretter for demokratiet anerkjennes av domstolen. I tillegg har Europakommisjonen uttalt at «online campaigning and online platforms has also opened up new vulnerabilities and made it more difficult to maintain the integrity of elections, ensure a free and plural media, and protect the democratic process from disinformation and other manipulation.»¹²

Jeg kjenner ikke til noen helhetlig fremstilling av oppgavens problemstilling, verken i Norge eller internasjonalt. Den mest omfattende norske rapporten er en ikke-juridisk rapport utarbeidet av Proactima på oppdrag fra valglovutvalget. Den manglende litteraturen på området henger nært sammen med at kun et knippe stater har forsøkt å regulere problemstillingen (se kapittel 4).

Kommentaren fra utvalget, høringsnotatet, utenlandsk regulering, Proactima sin rapport, EMDs uttalelse, Europakommisjonen og utenlandsk regulering peker i klar i retning av at påvirkningsaksjoner er et Norsk, Europeisk og globalt problem. En nærmere utredning av grensene menneskerettighetene setter for en eventuell lovregulering er derfor høyst aktuell.

1.3 Begrepsavklaring og avgrensninger

1.3.1 Begrepsavklaring

Jeg vil foreta enkelte begrepsavklaringer tilknyttet oppgavens tematikk. For øvrig vil nødvendige begrepsavklaringer foretas underveis.

Utrykket *påvirkningsoperasjon* brukes i større grad enn ordet *påvirkningsaksjon*, men operasjon gir assosiasjoner til noe mer omfattende enn ordet aksjon. Siden fokuset rettes mot typetilfellene gjennom sosiale medier vil jeg derfor anvende det noe snevrere uttrykket påvirkningsaksjon.

¹¹ No. 47542/07.

¹² Europakommisjonen (2020) s. 2.

Uttrykket *falske nyheter* benyttes gjerne for å omtale *påvirkningsaksjoner* i sin helhet, men uttrykket er ansett som misvisende og utilstrekkelig av Europakommisjonen.¹³ For det første inneholder påvirkningsaksjonene ofte delvis sannheter hvor både feilaktig informasjon og fakta sammenblandes.¹⁴ For det andre brukes begrepet om virkemidler som ikke ligner tradisjonelle nyheter; eksempelvis falske brukere, AI-brukere og mikromålretting.¹⁵ Det er også misvisende fordi uttrykket misbrukes av politikere og deres støttespillere for å avvise nyhetsdekning fra medier de er uenige med.¹⁶ Sett i sammenheng er *påvirkningsaksjoner* for kompliserte til at uttrykket *falske nyheter* er tilstrekkelig, og et uttrykk som *feilinformasjon* er mer treffende.

Jeg vil bruke uttrykket *feilinformasjon*, som igjen kan deles inn i *misinformasjon* og *desinformasjon*. *Desinformasjon* har Europakommisjonen definert som formidling av feilinformasjon som bevisst spres for å bedra og påføre «offentligheten» skade og true demokratiske prosesser.¹⁷ Selv om definisjonen ekskluderer «feil i nyhetsrapporteringer, satire og parodier, eller klart identifiserbare partiske nyheter og kommentarer», kan de ekskluderte ytringene også brukes som virkemiddel i en påvirkningsaksjon. Dermed er det vanskelig å presist identifisere om ytringene i en påvirkningsaksjon kan karakteriseres som desinformasjon.¹⁸

Misinformasjon er formidling av feilinformasjon, uten at den som ytrer feilinformasjonen er bevisst over at informasjonen er feilaktig. I motsetning til de som formidler desinformasjon, tror formidleren av misinformasjonen ofte selv på budskapet.¹⁹ En aktør planter desinformasjon blant grupperinger som tror på og sprer det falske budskapet videre. Aktøren bak påvirkningsaksjoner fremmer misinformasjon som tjener formålet.²⁰ Dermed brukes *misinformasjon*- og *desinformasjon* i praksis sammen i en *påvirkningsaksjon* for å påvirke velgerne eller for å svekke tillitten til stemmenes integritet.

¹³ Europakommisjonen (2018a) s. 10.

¹⁴ *Ibid.*

¹⁵ *Ibid.*

¹⁶ *Ibid.*

¹⁷ Europakommisjonen (2018b) s. 3–4. Min egen oversettelse.

¹⁸ *Ibid* s. 4.

¹⁹ Bergh (2020) s. 8.

²⁰ *Ibid.*

Sosiale medier tilrettelegger for å skape og dele innhold. De er en blanding mellom det private og det offentlige rom, hvor enhver kan delta, og enkeltpersoner er ikke lengre avhengige av redaksjonelle medier for å nå ut til et større publikum.²¹

Innholdet som man blir eksponert for på sosiale medier bestemmes ut ifra *algoritmer*. Algoritmene baseres på hva man tror brukeren vil ha interesse av og/eller hva andre brukere innenfor deres eget nettverk deler.²² På grunn av algoritmene fryktes det at brukerne isoleres i *filterbobler*, som innebærer at brukerne kun eksponeres for nyheter som bekrefter deres meninger.²³ Dette henger nært sammen med begrepet «ekkokammer» som benyttes i dagligtalen, det vil si at ideer, informasjon og oppfatninger forsterkes gjennom repetisjon av kommunikasjon innenfor en avgrenset gruppe.²⁴

1.3.2 Avgrensninger

Det vil kun ses hen til de franske, tyske og polske reguleringsmodellene, da disse reguleringsmodellene har i størst grad regulert problemstillingen og har hver for seg unike trekk som en potensiell norsk regulering kan inspireres av. Dersom oppgavens rammer var større kunne andre reguleringsmodeller også blitt vurdert. Jeg vil videre avgrense mot en fremstilling av rettighetene som følger av FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter (SP) på bakgrunn av at det ikke er opprettet et eget håndhevingsorgan, og derfor ikke finnes praksis.

1.4 Rettskilder og metode

Hovedsakelig vil oppgavens analyser føres etter en rettsdogmatisk metode, men siden problemstillingen ikke er rettslig regulert er det naturlig at også rettspolitiske betraktninger foretas.²⁵ Siktemålet i oppgaven innebærer en bred analyse, og jeg vil dermed ikke ha mulighet til å gå i dybden av vilkårene for inngrep. Jeg vil klarlegge rekkevidden av gjeldende rett etter Grunnloven §§ 100 og 49, samt EMK art. 10 og P1-3. I tillegg vil det vurderes om påvirkningsaksjonene rettet mot valg anses som misbruk av konvensjonsrettighetene etter

²¹ Enli og Aalen (2018).

²² *Ibid.*; Venezia-kommisjonen (2019) s. 5, avsnitt 14.

²³ *Ibid.*

²⁴ NDLA (2017).

²⁵ Bernt og Doublet (1998) s. 13.

EMK art. 17. Den generelle personvernsforordningen (GDPR) vil behandles fordi den delvis regulerer mikromålretting.²⁶

Høyesterett har fastslått at ved anvendelse av EMK-reglene skal en selvstendig tolkning av konvensjonen foretas, herunder benytte EMDs metode.²⁷ Konvensjonen er et «living instrument», og må derfor tolkes i lys av samfunnsendringer.²⁸ Videre tilkjenner EMD konvensjonsstatene en nasjonal skjønnsmargin, det vil si at nasjonalstatene har spillerom ved praktisering av EMK.²⁹ Skjønnsmarginen statene er gitt gjelder forholdsmessighetsvurderingen, og har stor betydning for rettslig regulering. Skjønnsmarginen sier noe om hvor tilbakeholden EMD er i prøvingen av om det aktuelle tiltaket er forholdsmessig, altså tilkjennes en viss grad av frihet til nasjonalstatene. Friheten varierer blant annet på bakgrunn av arten og omfanget av tiltaket. EMD har lagt til grunn at der det ikke foreligger konsensus blant konvensjonsstatene innebærer dette generelt en videre skjønnsmargin.³⁰

Jeg har ikke funnet noen avgjørelser, verken fra EMD eller høyesterettspraksis, som er direkte tilknyttet problemstillingen. Rettspraksis som angår tilgrensende problemstillinger, kan potensielt ha en overføringsverdi dersom samme hensyn i det vesentlige gjør seg gjeldende. EMD har behandlet saker som har likhetstrekk med oppgavens problemstilling, og deres praksis vil stort sett være av større betydning enn nasjonal rettspraksis.³¹ Avgjørelsene hvor EMD uttaler seg om relevante temaer for lovregulering er funnet gjennom vitenskapelige blogger, tidsskrifter, rapporter, Europarådets case-law guides og Venezia-kommisjonens retningslinjer.

I oppgaven vil jeg også se hen til Den europeiske kommisjonen for demokrati gjennom lovgivning (Veneziakommisjonen) ved behandlingen av P1-3. Norge er tilsluttet kommisjonen og den gir juridisk veiledning ved lovgivningsarbeid og består av høyt

²⁶ Europaparlamentets- og Rådsforordning (EU) 2016/679 av 27. April 2016 om vern av fysiske personer i forbindelse med behandling av personopplysninger og om fri utveksling av slike opplysninger samt om oppheving av direktiv 95/46/EF (generell personvernforordning) [GDPR]

²⁷ Rt. 2005 s. 833 P avsnitt 45.

²⁸ *Tyrer mot Storbritannia* [J] no. 5856/72 avsnitt 31; Aall (2018) s. 38 og 39.

²⁹ Jebens (2004) s. 57.

³⁰ *Animal Defenders International mot Storbritannia* [GC] no. 48876/08, avsnitt 123

³¹ *Kwiecien mot Polen* [J] no. 51744/99

kvalifiserte jurister fra medlemslandene (retningslinjenes rettskildemessig vekt behandles i kap 3.3.2).

1.5 Den videre fremstillingen

I kapittel 2 vil jeg redegjøre for ulike relevante typetilfeller av påvirkningsaksjoner gjennom sosiale medier, hva de innebærer og hvorvidt de er lovregulerte. Dette er nødvendig for å gi et innblikk i typetilfellenes unike trekk som en regulering må hensynta.

I kapittel 3 er målet å analysere de rettslige grensene lovreguleringen av ytringsfriheten og retten til frie valg, herunder EMDs praksis, setter for en fremtidig eventuell lovregulering av typetilfellene. I tillegg vil jeg vurdere om EMK art. 17 kan anvendes som hjemmel for å stanse påvirkningsaksjoner (punkt 3.5). GDPR lovregulerer typetilfellet mikromålretting, og jeg vil analysere hvor mye av typetilfellet som er lovregulert (punkt 3.3.7, 3.3.8 og 3.3.9).

I kapittel 4 vil de forskjellige reguleringsmodellene presenteres og vurderes, fokuset rettes mot deres styrker og svakheter.

I kapittel 5 vil jeg komme med en oppsummering av funnene i kapittel 3 og 4 samt svare på om typetilfellene bør rettslig reguleres og forslag på hvordan. Forslagene vil jeg basere på funnene i henholdsvis kapittel tre og fire.

2 Typetilfeller

2.1 Introduksjon

Jeg anser det hensiktsmessig å inndele typetilfellene inn i to hovedkategorier, de lovregulerte og de ikke-lovregulerte. Hovedfokuset rettes mot de ikke-lovregulerte tilfellene. Innledningsvis gis det en oversikt over de forskjellige aktørtypene.

2.2 Aktør

Vernet ytringer har etter Grunnloven § 100 og EMK art. 10, kan variere ut ifra hvilken aktør som står bak påvirkningsaksjonen og aktørens formål, eksempelvis dersom fremmed etterretningstjeneste står bak (se punkt 3.4). Derfor er det hensiktsmessig med en inndeling av

aktørene. Aktørene kan deles inn i tre hovedaktørgrupper: Statlige, ikke-statlige og enkeltaktører.³²

Statlige aktører er eksempelvis fremmed etterretningstjeneste som forsøker å oppnå innflytelse og påvirke avgjørelser i anliggender som er av betydning for den statlige aktøren. *Ikke-statlig aktører* er eksempelvis nettverk tilknyttet politiske miljøer på den ekstreme høyre- eller venstresiden og religiøs ekstremisme. *Enkeltaktører* er gjerne noen som har sympatier med de overnevnte aktørtypene, men de kan også handle ut ifra egne interesser. Typiske eksempler vil være høyreekstreme individer og radikaliserede islamister. Videre kan større konsern, tenketanker og enkeltpersoner, gjennom påvirkningsaksjoner ha til hensikt å påvirke retning eller utfall av valgprosessen.

Enkeltaktører, statlige aktører og ikke-statlige aktører, kan igjen knytte seg til *underliggende aktører*. De kan inndeles i *rekrutterte, pressede, opportunistiske og autonome*. *Rekrutterte* handler av egen vilje i tråd med hovedaktørens mål, og er direkte styrt. *Pressede* aktører handler mot egen vilje i tråd med hovedaktørens mål, og er direkte styrt. *Opportunistiske* handler i tråd med hovedaktørens mål, men er ikke styrt. *Autonome* handler på linje med hovedaktørens mål, men uten at de styrer dette eller at de selv ønsker det (dette skjer gjennom den autonomes egne agenda).

2.3 Lovregulerte typetilfeller

2.3.1 Informasjon som søker å hindre stemmeavgivning

Informasjon som søker å hindre stemmeavgivning er for eksempel feilinformasjon om hvordan man stemmer eller at valglokaler er stengt. Det fremgår av lov 20. mai 2005 nr. 28 om straff (straffeloven) § 151 første ledd bokstav c at man kan straffes med «fengsel inntil 2 år» for å opptre «slik at noen unnlater å stemme, eller stemmer annerledes». Ordlyden er nærliggende å tolke som at et subjekt påvirker et annet subjekt slik at de ikke stemmer eller stemmer annerledes enn hvordan de i utgangspunktet ville stemt.

Det følger av forarbeidene at regelen ikke rammer «valgflask» og politiske lovnader som medfører at noen stemmer annerledes.³³ Dermed er ordlyden videre enn rekkevidden av

³² Proactima (2019) s. 20-21. Fotnoten gjelder resten av delkapittelet.

regelen. I de samme forarbeidene nevnes forledelse av hvordan en stemmeseddel fylles ut slik at den blir ugyldig som eksempel.³⁴ Slik forledelse gjennom sosiale medier og feilinformasjon relatert til valglokalet vil omfattes som utilbørlig stemmepåvirkning etter straffeloven § 151 første ledd bokstav c. Denne typen påvirkningsaksjon er følgelig regulert av straffeloven, og kan straffes med fengsel inntil 2 år.

2.3.2 Cyberangrep

I straffeloven § 204, straffes den som ved «uberettiget fremgangsmåte skaffer seg tilgang til datasystem». Ordlyden tilsier at cyberangrep slik som hacking hvor en inntrenger uberettiget skaffer seg adgang til data er straffbart. Straffeloven § 121 regulerer ulovlig etterretningsvirksomhet mot statshemmeligheter, og straffeloven § 126 om annen etterretningsvirksomhet. Disse bestemmelsene rammer cyberangrep hvor fremmede etterretningstjenester innsamler informasjon.

I utgangspunktet faller innsamling av informasjon utenfor problemstillingen, men såkalte «doxing» operasjoner kan omfattes. «Doxing» er en forkortelse for «Document (Doxxx) Dropping», som innebærer publisering av stjålet informasjon som er hemmelig eller privat.³⁵ Emmanuel Macrons valgkampanje i 2017 ble eksempelvis utsatt for «doxing».³⁶ Typetilfellet har en side til ytringsfriheten, da man i utgangspunktet kan publisere hva man vil. Dersom dokumentene publiseres på sosiale medier omfattes de av problemstillingen.

Formidlingen av ulovlig ervervet informasjon av hackeren vil kunne være ulovlig etter heleribestemmelsen i strl. § 332, og typetilfellet er dermed lovregulert.

³³ Ot.prp.nr.8 (2007) kap. 9.2.2, s. 206.

³⁴ *Ibid.* kap. 12.2.4, s. 326.

³⁵ NUPI (2019).

³⁶ The Guardian (2017b).

2.4 Ikke lovregulerte typetilfeller

2.4.1 Feilinformasjon

Feilinformasjon rettet mot valg kan anses som et typetilfelle fordi en regulering kan rettes mot selve feilinformasjonen som spres i valgperioder. Polens reguleringsmodell (se punkt 4.4) retter seg mot feilinformasjonen istedenfor den brukte metoden. Undersøkelser har vist at feilinformasjon slik som politiske falske nyheter i større grad enn reelle sprer seg, og derfor er det svært effektivt for en aktør å spre feilinformasjon.³⁷

2.4.2 Mikromålretting

I en rapport fra Datatilsynet defineres digital mikromålretting som «målrettet digital annonsering som analyserer personopplysninger samlet inn fra en rekke ulike kilder med mål om å påvirke en persons handlinger».³⁸ Informasjonen hentes fra flere forskjellige kilder, blant annet nettaktivitet og handlinger på sosiale medier. Fra 2009 har også bruken av teknologien fra politiske partier og kandidater økt i form av målrettet politisk reklame.³⁹ Ifølge en tidligere sjef i Facebook, var det en rekke falske brukere assosiert med Russland som brukte ca. 100 000 amerikanske dollar på over 3 000 Facebook og Instagram annonser som var tiltenkt påvirkning av amerikansk politikk.⁴⁰

Politisk reklame i seg selv er tillatt, men forskjellen er den nye teknologien som kan brukes til å målrette anonym politisk reklame basert på potensielt ulovlig innhentet data. Typetilfellet er kun delvis regulert i personvernlovgivningen (punkt 3.3.7).

2.4.3 Klikkfarmer, falske følgere og avatarnettverk

Påvirkningen skjer gjennom bruk av forskjellige virkemidler, blant annet *falske* og *ekte* profiler, til å følge, like og mislike nettsider, innlegg og personer.⁴¹ Typetilfellet innebærer

³⁷ Science (2018), s.1; BuzzFeed News (2016).

³⁸ Datatilsynet (2019), s. 8.

³⁹ *Ibid.*

⁴⁰ Hearing before the United States Senate Committee on the Judiciary Subcommittee on Crime and Terrorism (2017) s. 5.

⁴¹ *Proactima* (2019) s. 71. Fotnoten gjelder hele delkapittelet.

repetisjon av påvirkningsbudskapet som er en svært effektiv teknikk for å få målet til å akseptere mis- eller desinformasjon.⁴²

Selve klikkingen kan automatiseres gjennom simple algoritmer, og/eller «klikkfarmer» hvor arbeidere er ansatt for å klikke på innlegg. Klikkfarmene bruker som regel *falske profiler* og er lokalisert i land med rimelig arbeidskraft.⁴³ «*Avatarnettverk*» er nettverk av falske brukere som brukes til påvirkning. Avatarene kontrolleres av en påvirkningsoperatør, og nettverkene er avanserte og har større sikkerhet innebygd i seg enn det klikkfarmer har.

Med den teknologiske utviklingen vil falske brukere sannsynligvis allerede nå eller i fremtiden i større grad styres av kunstig intelligens (AI). Disse AI-brukerne vil være mer effektive og vanskeligere å skille fra ekte brukere enn dagens AI-brukere.

Disse virkemidlene er egnede for å polarisere det politiske landskapet, som gjøres ved at radikale synspunkter får kredibilitet og virker vanligere. Videre kan de gi en viss ekkokammereffekt, da ytringene tilsynelatende får stor støtte og bekreftelse. Polarisingen kan igjen gi utsalg i valget.

2.4.4 Diskreditering og netthets av politikere gjennom sosiale medier

Diskreditering av politikere, kan forklares som forsøk på å påvirke hvem som får muligheten til å delta i politisk arbeid.⁴⁴ Målet er å forskyve den politiske maktbalansen samt svekke folkets tillit til systemet og demokratiet. Informasjon som spres karakteriseres ved at de innebærer sannhetslementer tatt ut av kontekst. I mange tilfeller trekker politikere seg eller fjernes fra politikken.

Netthets av politikere kommer som regel i form av negative ytringer, og da ikke nødvendigvis om forhold som man kan si er sanne eller usanne. Målet med netthets er at politikeren ikke lengre orker belastningen det medfører å delta i den politiske debatten.

⁴² Paul og Matthews (2016) s. 4.

⁴³ NRK (2014).

⁴⁴ Proactima (2019) s. 64 og 67. Fotnoten gjelder hele delkapittelet.

Typetilfellet er ikke direkte regulert av norsk rett, men har blitt behandlet av Høyesterett og EMD ved flere anledninger.⁴⁵ Dagens teknologi har medført en økt bruk av typetilfellet, noe som kan tale for en endring i reguleringen.

3 Rettslige grenser for lovregulering av påvirkningsaksjoner gjennom sosiale medier

3.1 Plikten til å sikre menneskerettigheter

Det fremgår av Grunnloven § 92, at staten skal sikre «menneskerettighetene [...] i denne grunnlov og [...] bindende traktater om menneskerettigheter», og i EMK art. 1 følger det at «Contracting Parties shall secure to everyone within their jurisdiction the rights and freedoms defined in section 1 of this Convention». Ordlyden av både Grunnloven § 92 og EMK art. 1 tolkes både som en positiv og negativ forpliktelse for staten til å verne om menneskerettighetene. Den positive sikringsplikten vil implisitt innebære en aktivitetsplikt om å innføre tilstrekkelige reguleringer som forhindrer menneskerettighetsbrudd.

Aktivitetsplikten lovfestes også i Grunnloven § 100 sjette ledd; staten må «legge forholdene til rette for en åpen og opplyst offentlig samtale», den norske staten har plikt til å tilrettelegge og sikre borgernes reelle ytringsfrihet. EMD har fastslått at det foreligger en positiv forpliktelse om å vedta reguleringer som sikrer en effektiv beskyttelse av ytringsfriheten på internett.⁴⁶

Dersom staten innfører regulering av påvirkningsaksjoner gjennom sosiale medier må den innenfor de grensene og med de unntakene de oppstiller både sikre retten til frie valg etter Grunnloven § 49 og EMK P1-3, og ytringsfriheten etter Grunnloven § 100 og EMK art. 10.

⁴⁵Se blant annet Rt. 1990 s. 257; *Lingens mot Østerrike* [P] no. 9815/82.

⁴⁶ *Editorial Board of Pravoye Delo og Shtekel mot Ukraina* [J] 2011, no. 33014/05, avsnitt 60–68.

3.2 Ytringsfrihet

3.2.1 Grunnloven § 100

I Grunnloven § 100 første ledd fremgår det at «ytringsfrihet bør finne sted». Bør skal forstås som skal, og ytringene kan være muntlige, skriftlige, bilder, videoer o.l. Dermed er i utgangspunktet ytringene i en påvirkningsaksjon vernet fra inngrep (se punkt 3.3.3).

I forarbeidene fremheves et skille mellom ytringer i det offentlige og private rom, i sistnevnte bør man være beskyttet mot reguleringer og inngrep.⁴⁷ Påvirkningsaksjoner gjennom sosiale medier gjennomføres hovedsakelig i det offentlige rom, som innebærer at de ikke er vernet mot lovregulering.

3.2.2 EMK art. 10

Det følger av EMK art. 10 «Everyone has the right to freedom of expression». Vernet av ytringsfriheten etter EMK og Grunnloven er stort sett likt, men det hevdes at Grunnloven § 100 har blitt fortrent av EMK art. 10.⁴⁸

Både i forarbeidene og Høyesterettspraksis har EMK art. 10 fått tiltakende betydning når ytringsfrihetens grenser trekkes etter norsk rett. Dette begrunnes i at norske domstoler har færre ytringsfrihetssaker enn EMD og teknologiutviklingen har medført at ytringer i større grad formidles over nett og dermed oftere har et internasjonalt element.⁴⁹

3.2.3 Inngrep i ytringsfriheten

I Grunnloven § 100 annet ledd fremgår det at inngrep kan gjøres dersom det «lar seg forsvare holdt opp imot ytringsfrihetens begrunnelse i sannhetssøken, demokrati og individets frie meningsdannelse» og er «foreskrevet i lov». Videre må en proporsjonalitetsvurdering foretas «holdt opp mot ytringsfrihetens begrunnelse». I EMK art. 10 nr. 2, må inngrepet være «prescribed by law» og «necessary in a democratic society» av hensyn til en rekke uttømmende opplistede formål.

⁴⁷ NOU 1999:27 punkt 2.3.2 s. 26–27.

⁴⁸ Strand og Larsen (2015) s. 160.

⁴⁹ Høgberg (2016) s. 135–136.

Dermed er det tre kumulative vilkår for inngrep i ytringsfriheten etter EMK og Grunnloven. Det må foreligge *hjemmel i lov, legitimt formål og fordelene av inngrepet må være proporsjonalt i forhold til innskrenkingen av ytringsfriheten*. Førstnevnte innebærer at regelen må grunngis i nasjonal lov, være lett tilgjengelig, og tilstrekkelig presist formulert.⁵⁰ Legitimt formål, betyr at inngrepet må være egnet til å ivareta formålet med tiltaket. Lovregulering innføres for å verne valgprosesser, og de legitime formålene i EMK art. 10 annet ledd er «national security» og «rights of others».

I forholdsmessighetsvurderingen må de hensyn som inngrepet ivaretar, veies opp mot konsekvensene for den rammede part. I vurderingen mellom legitime formål og hensynet til ytringsfriheten oppstår det vanskeligheter ved grensetrekningen, spesielt når to menneskerettigheter avbalanseres mot hverandre. I tillegg må det minst inngripende tiltaket velges.⁵¹ Hvorvidt inngrep er «forholdsmessig» avhenger også av skjønnsmarginen staten har på området.

Selv om det er tre kumulative vilkår for å innskrenke rettighetsvernet EMK setter, er det imidlertid proporsjonalitetskravet som kommer på spissen. Derfor rettes hovedfokus mot proporsjonalitetskravet og de to andre vilkårene legges hovedsakelig til grunn i drøftelser.

Hatefulle ytringer formidles i påvirkningsaksjoner, men disse vernes ikke av ytringsfriheten etter strl. § 185, og inngrep har blitt behandlet av Høyesterett.⁵² De hatefulle ytringene kan sies å representere den nedre grensen for sensurering av ytringer, og nasjonalstatene har her liten skjønnsmargin etter EMDs praksis.⁵³ Ytringene som det rettes fokus mot i denne oppgaven, vil hovedsakelig befinne seg nedenfor denne grensen. Skjønnsmarginen nasjonalstatene har vedrørende inngrep i påvirkningsaksjoner vil bli nærmere redegjort for.

⁵⁰ St.meld. nr. 26 (2003–2004) s. 42–43; *Sunday Times mot Storbritannia* [P] 1979 no. 6538/74.

⁵¹ *Perincek mot Sveits* [GC] no. 27510/08, avsnitt 273.

⁵² Se blant annet HR-2020-184-A; HR 2020-185-A.

⁵³ Se blant annet *Atamanchuk mot Russland* [J] no. 4493/11; *Delfi mot Estland* [GC] no. 64569/09.

3.2.4 Feilinformasjon

3.2.4.1 Introduksjon

I *Kwiecień mot Polen* [J] 2007, *Kita mot Polen* [J] 2008 og *Brzenzinski mot Polen* [C] 2019, vurderte EMD sanksjoner fra nasjonale domstoler som følge av en polsk regulering av desinformasjon rettet mot politiske kandidater og partier i valgperioder fra 1998 (se punkt. 5.5 om reguleringen).⁵⁴ De tre avgjørelsene brukes som innledning da de tar for seg relevante momenter en fremtidig regulering rettet mot feilinformasjon må ta hensyn til. De øvrige momentene som også er viktige, men ikke omtalt i avgjørelsene vil også behandles.

3.2.4.2 Politiske ytringer

Politikeres ytringer var sentralt i de polske avgjørelsene og vil det i følgende redegjøres for. Kjerneområdet for de vernede ytringene fremkommer i Grunnloven § 100 tredje ledd. Særlig er «frimodige ytringer om statsstyret» gitt et sterkt vern. En naturlig språklig forståelse av «frimodige ytringer» kan tolkes som ytringer man må være uredd for å formidle. Utvalget i ytringsfrihetsutvalget fra 1999 presiserte at det skal forstås som ytringer som det kreves mot og uavhengighet for å fremsette, og særlig kritiske ytringer som motstrider oppfatningen autoriteter eller allmennheten i samfunnet står for.⁵⁵

Ytringer om «statsstyret» er naturlig å tolke som politikk eller andre offentlige spørsmål. Hensynet til demokratiet er det bærende hensynet for et slikt utvidet vern og hensikten er å verne mot inngrep fra en totalitær stat. Kun når «særlig tungtveiende hensyn gjør det forsvarlig holdt opp imot ytringsfrihetens begrunnelser» kan det settes «klart definerte grenser», jf. Grunnloven § 100 tredje ledd annet punktum. Konvensjonsteksten i art. 10 nevner derimot ikke spesifikt at politiske ytringer har forhøyet vern, men både Høyesterettspraksis og EMD-praksis legger det til grunn.⁵⁶

I Rt. 1990 s. 257, hadde Rogalands Avis i forbindelse med kommunevalgkampen i 1987 en lederartikkel, der det ble uttalt: «Med avsky har de fulgt Fremskrittspartiets og Carl. I Hagens Kampanje for å styrke fremmedhatet blant nordmenn.» Utsagnet befant seg på det politiske

⁵⁴ No. 51744/99; no. 57659/00; no. 47542/07.

⁵⁵ NOU 1999:27 s. 245.

⁵⁶ Rt. 1997 s. 1821 (Kjuus); *Wingrove mot Storbritannia* [C] no. 17419/90, avsnitt 58.

området i tilknytning en politiker, og dette ble vesentlig vektlagt. Uttalelsen om Carl. I Hagen, ble ansett for å ligge innenfor ytringsfrihetens rammer.

I avgjørelsen viste Høyesterett til *Lingens mot Østerrike* [P], som vedrørte uttalelser om en tidligere østerriksk regjeringssjef og forholdet til EMK art. 10.⁵⁷ Lingens-saken var første gangen EMD la til grunn et prinsipp om at politikere må kunne forvente at deres uttalelser og gjerninger kommer til å bli nøye gransket av journalister og publikum generelt. EMDs oppfattelse ble også referert til i forarbeidene til den nye Grunnloven § 100.⁵⁸

EMD har fastslått at retten for offentlige personer til å holde privatlivet hemmelig, i prinsippet er videre, når de ikke har «official functions [...] and is more restricted where they do hold such a function». Videre ble det uttalt at «public figures must recognise that the position they occupy in society – in many cases by choice – automatically entails increased pressure on their privacy».⁵⁹ Dermed må offentlige personer utvise en større grad av toleranse vedrørende ytringer.⁶⁰ I tillegg er terskelen for inngrep i politiske ytringer i valgsammenheng satt enda høyere.⁶¹ Skjønnsmarginen Norge er tildelt av EMD for inngrep i politiske ytringer er dermed snever, spesielt i forbindelse med valg og de som rettes mot politikere.⁶²

Likevel kan det stilles spørsmål ved om den økte hetsen og diskrediteringen rettet mot politikere som følge av sosiale medier (behandles i punkt 3.2.4.3), kan trekke i retning av at terskelen for inngrep bør senkes. EMD har ikke foretatt en vurdering av om teknologiutviklingen har medført at terskelen for inngrep i politiske ytringer har forandret seg.

3.2.4.3 Skillet mellom faktainformasjon og meningsytringer

I *Kita mot Polen*, ble det fremhevet at de nasjonale domstolene må foreta en nøye distinksjon mellom *faktainformasjon* og *meningsytringer*.⁶³

Kravet begrunnes i at «existence of facts can be demonstrated, the truth of value judgements is not susceptible of proof».⁶⁴ Et krav om å bevise meningsytringer er derfor umulig å

⁵⁷ Rt. 1990 s. 257; no. 9815/82.

⁵⁸ NOU 1999:27 s. 150.

⁵⁹ *Couderc og Hachette Filipacchi Associés mot Frankrike* [GC] no. 40454/07, avsnitt 119–120.

⁶⁰ *Kwiecien mot Polen* [J] no. 51744/99, avsnitt 52.

⁶¹ *Ibid.* avsnitt 51.

⁶² *Ibid.* avsnitt 51 og 52.

⁶³ *Kita mot Polen* [J] no. 57659/00, avsnitt 40.

oppfylle og krenker ytringsfriheten etter EMK. art. 10.⁶⁵ Distinksjonen ble også fremhevet i NOU 1999:27, s. 32. I tillegg har Veneziakommisjonen (se punkt 3.3.2.1 om Veneziakommisjonen) advart om å innføre et generelt forbud om «falske nyheter», nettopp på grunn av vanskelighetene ved å skille mellom faktainformasjon og meningsytringer.⁶⁶

Domstolen har fremhevet at når domstolen eller lovgivning ikke differensierer mellom meningsytringer og faktainformasjon, vil dette tilsvare et krav om bevis for meningsytringer. Dette vil anses som en vilkårlig tilnærming til vurderingen, og er inkompatibel med retten til å forme sin egen mening, som er en fundamental del av art. 10.⁶⁷ I *Kita mot Polen* [J] 2008, bemerket EMD at den nasjonale domstolen mislyktes i denne differensieringen.⁶⁸

Vurderingen av om en ytring er en *meningsytring* eller *faktainformasjon*, faller i utgangspunktet innenfor de nasjonale statenes skjønnsmargin å vurdere, spesielt domstolene.⁶⁹ For å distingvere mellom faktainformasjon og meningsytringer er det nødvendig å ta stilling til omstendighetene i saken og den generelle tonen i ytringene.⁷⁰ Eksempelvis blir påstander om politikeres ståsted under valg, ofte vurdert til å være meningsytringer.⁷¹ I de tilfeller hvor en ytring utgjør en meningsytring, må det allikevel eksistere tilstrekkelig faktisk grunnlag for å støtte den, hvis ikke anses ytringen overdrevet.⁷²

Nødvendigheten av koblingen mellom meningsytringen og faktainformasjonen varierer ut ifra de spesifikke omstendighetene.⁷³ Eksempelvis er nødvendigheten av koblingen mellom meningsytringen og faktainformasjon av mindre betydning dersom ytringene kom i forbindelse med opphetede politiske debatter, og her er som påpekt takhøyden for ytringer

⁶⁴ *Lingens mot Østerrike* [P] no. 9815/82, avsnitt 46; *Kwiecien mot Polen* [J] no. 51744/99, avsnitt 53; *Kita mot Polen* [J] no. 57659/00, avsnitt 40.

⁶⁵ *Lingens mot Østerrike* [P] no. 9815/82, avsnitt 46.

⁶⁶ Veneziakommisjonen (2021) s. 16–17.

⁶⁷ *Gorelishvili mot Georgia* [J] no. 12979/04, avsnitt 38; *Grinberg mot Russland* [J] no 23472/03, avsnitt 29–30; *Fedchenko mot Russland* [J] no. 33333/04, avsnitt 37.

⁶⁸ no. 57659/00, avsnitt 44.

⁶⁹ *Ibid.*

⁷⁰ *Brasillier mot Frankrike* [J] no. 71343/01, avsnitt 37.

⁷¹ *Lopes Gomes Da Silva mot Portugal* [J] no. 37698/97.

⁷² *Pedersen og Baadsgaard mot Danmark* [GC] no..49017/99, avsnitt 76; *Kita mot Polen* [J] no. 57659/00, avsnitt 40.

⁷³ *Feldek mot Slovakia* [J] no. 29032/95, avsnitt 86.

høyere.⁷⁴ Selv i de tilfeller hvor kritikken ikke har grunnlag i klare fakta.⁷⁵ Momentet vil eksempelvis gjøre seg gjeldende i kommentarfeltet til politiske saker. En regulering som retter seg mot inngrep i ytringer, kan følgelig kun rettes mot faktainformasjon.

3.2.4.4 EMD – Internett og andre medier

En potensiell lovregulering vil rette seg mot sosiale medier. I det følgende skal jeg derfor redegjøre for EMD sitt syn på internett i sammenheng med ytringsfriheten.

EMD har vedkjent, at internett innebærer en rekke fordeler og ulemper for ytringsfriheten. Klar «unlawful speech», slik som hatefulle ytringer, æreskrenkelser og ytringer som oppfordrer til vold, kan nå formidles globalt i løpet av sekunder og forblir «persistently available online».⁷⁶ Dette har vist seg også å gjelde for påvirkningsaksjonenes ytringer.

Domstolen har vedkjent at elektroniske nettverk som tilbyr tjenester til millioner av brukere er ikke og potensielt vil aldri «be subject to the same regulations and control, and that the policies governing reproduction of material from the printed media and the Internet may differ.»⁷⁷ Regulering rundt sistnevnte må tilpasses i tråd med den aktuelle teknologiens spesielle egenskaper for å sikre beskyttelse og forsterkelse av de berørte rettigheter og friheter.⁷⁸ Dermed må lovregulering tilpasses de sosiale mediene de er tiltenkt å påvirke.

Videre erkjenner domstolen at internett og de sosiale mediene er kraftfulle kommunikasjonsverktøy, men at informasjonen formidlet gjennom internett ikke har den samme «synchronicity or impact as broadcasted information».⁷⁹ I tillegg styrkes påvirkningskraften av TV at de er «familiar sources of entertainment in the intimacy of the home».⁸⁰ EMD har også uttalt at telefonintervjuer kringkastet i et program tilgjengelig på internett har mindre påvirkningskraft på seerne enn et TV-program.⁸¹

⁷⁴ *Lombardo mfl. Mot Malta* [J] no.7333/06, avsnitt 60; *Dyuldin og Kislov mot Russland* [J] no. 25968/02, avsnitt 49

⁷⁵ *Ibid.*

⁷⁶ *Delfi mot Estland* [GC] no. 64569/09, avsnitt 110

⁷⁷ *Editorial Board of Pravoye Delo og Shtekel mot Ukraina* [J] no. 33014/05, avsnitt 63.

⁷⁸ *Ibid.*

⁷⁹ *Animal Defenders International mot Storbritannia* [GC] no. 48876/08, avsnitt 119.

⁸⁰ *Ibid.*

⁸¹ *Schweizerische Radio- und Fernsehgesellschaft SRG mot Sveits* [J] no. 34124/06, avsnitt 64.

Hvorvidt EMD vil fastholde det samme vedrørende påvirkningskraften av internett og sosiale medier etter påvirkningsaksjonene som blant annet Frankrike og USA har blitt utsatt for er tvilsomt. Spesielt med tanke på utviklingen de sosiale mediene har gjennomgått fra tidlig 2000-tallet frem til 2021 og de verktøyene de nå har tilgjengelig, blant annet avansert mikromålretting. Et enda viktigere argument er antall daglig brukere i Norge av TV kontra sosiale medier. I 2010 lå antall daglige TV-seere på 82% og i 2019 på 48%, til sammenligning lå antall brukere av sosiale medier i alderen 16–79 år i 2018 på omtrent 80%.⁸²

Ut ifra denne statistikken kan man påstå at sosiale medier i 2021 i likhet med TV er uten tvil «familiar sources of entertainment in the intimacy of the home». De sosiale mediene er i hvert fall jevnbyrdige, og har trolig større påvirkningskraft enn TV. Dermed er det gode holdepunkter for å hevde at det har forekommet en forrykning av maktbalansen som EMD vil innrette seg etter i tråd med at konvensjonen er et «living instrument». Forrykningen innebærer en større skjønnsmargin for Norge til å regulere påvirkningsaksjoner gjennom sosiale medier.

3.2.4.5 Forhåndssensur

I det feilinformasjon publiseres og spres av aktøren, oppstår risikoen for skade, forhåndssensur er et mulig inngrep for å stanse risikoen før den materialiserer seg.

I Grunnloven § 100 fjerde ledd kommer den formelle ytringsfriheten til uttrykk.⁸³ Det fastslås i bestemmelsen at forhåndssensur og «andre forebyggende forholdsregler» forbys. Forhåndssensur betyr å stanse en ytring før den fremsettes.⁸⁴ Utgangspunktet etter både Grunnloven § 100 fjerde ledd og EMK art. 10 første ledd annet punktum, er at forhåndssensur er forbudt. Unntak kan gjøres, men hovedregelen er at det må eksistere formell lov eller forskrift for å tillate forhåndssensur, jf. Grunnloven § 113.

Forhåndssensur gjennomført av de sosiale mediene av eget tiltak eller direkte regulering fra staten som pålegger de sosiale mediene forhåndssensurering, vil være effektive grep for å stanse feilinformasjonen. Førstnevnte gjennomføres alt gjennom de sosiale mediens egne brukervilkår som brukerne samtykker til, og sistnevnte drøftes i punkt 4.4.2.

⁸² SSB (2018); SSB (2020).

⁸³ Høgberg (2016) s. 135.

⁸⁴ Kierulf, Gisle og Elden (2018).

EMD har fastslått at forhåndssensur er mulig, men at inngrepet kan være svært tyngende, derfor kreves det en så nøye granskning som overhodet mulig av domstolene.⁸⁵ Dette kravet angår spesielt pressen, siden nyheter er ferskvare og å forsinke publiseringen, til og med for en kort periode, kan potensielt frata nyheten all verdi og interesse.⁸⁶

De samme hensynene gjør seg også gjeldende for de sosiale mediene. Dersom innhold som publiseres på sosiale medier av brukere på forhånd må gjennomgås, vil dette potensielt hindre borgernes deltakelse i politiske spørsmål tilknyttet valg, og på sikt dempe den politiske debatten. Det samme gjelder hvis brukere bannlyses fra å anvende plattformen, slik Donald Trump ble på Twitter.⁸⁷ Forhåndssensur vil i tillegg stride mot de tre grunnleggende hensynene som begrunner ytringsfriheten, nemlig demokratiprinsippet, individets frie meningsdannelse og sannhetssøken.⁸⁸

3.2.4.6 *Blokkering av internett*

EMD har behandlet saker som omhandler blokkering av nettsider, hvor klagerne har rettet seg mot den samlede effekten blokkeringen har. Blokkering av funksjoner eller innhold på sosiale medier, eventuelt blokkere brukere fra å bruke sosiale medier er inngrep som kan vedtas i en lovregulering for å stanse feilinformasjon. Et slikt inngrep har en side til såkalt «no-platforming» problematikk (behandles også i punkt 3.5.1), som innebærer at aktøren fratras muligheten til å ytre seg gjennom en plattform. Denne problematikken er igjen tilknyttet forhåndssensur.

EMD har lagt til grunn at blokkering av tilgang kan medføre at utestengte brukere som inngrepet ikke var rettet mot, kan få deres rett til å motta og ytre informasjon og ideer begrenset. Det ble vektlagt at klagerne var aktive brukere, plattformens unike karakter, tilgjengelighet og dens potensielle innvirkning, og at et alternativ ikke eksisterte.⁸⁹

I tillegg må en vurdering av de forskjellige interessene som er på spill foretas, spesielt om det er nødvendig å blokkere all tilgang til nettsiden. Dersom store mengder informasjon gjøres

⁸⁵ *Sunday Times mot Storbritannia* (no. 2) [P] no. 13166/87, avsnitt 51.

⁸⁶ *Ibid.*

⁸⁷ BBC (2021).

⁸⁸ NOU 1999:27, s. 20.

⁸⁹ *Cengiz mfl. mot Tyrkia* [J] no. 48226/10 og 14027/11, avsnitt 52, 53 og 55.

utilgjengelig, vil utslagsfeltet være stort og påvirke rettighetene internettbrukere har.⁹⁰ EMD anser totalblokkering av en nettside som et «extreme measure», og internasjonale organer har sammenlignet det med å blokkere aviser eller kringkastere.⁹¹

Totalblokkering av sosiale medier er ikke en realistisk regulering i Norge, et slik inngrep vil favne for vidt og ramme «uskyldige» hardest. Dermed vil inngrepet være uproporsjonalt sammenlignet med trusselen påvirkningsaksjoner rettet mot valg utgjør. Spesielt med tanke på at Norge ikke er like utsatt for påvirkningsaksjoner som det andre land har vært. Imidlertid vil reguleringer som blokkerer deler av sosiale mediers funksjon være en mer sannsynlig regulering, f.eks. mulighet for å ta i bruk mikromålrettet politisk reklame. Den nevnte rettspraksis, setter imidlertid en høy terskel for at slike inngrep i ytringsfriheten anses proporsjonale.

3.2.4.7 *Kunstig intelligens*

Feilinformasjonen formidles gjerne av AI-brukere, i den forbindelse oppstår det et spørsmål om ytringene er vernet av ytringsfriheten. Svaret har betydning for lovregulering av typetilfellet. Spørsmålet er ikke besvart av Høyesterett eller EMD, og forsøkes besvart med utgangspunkt i to forskjellige typer AI-brukere.

Det første utgangspunktet er at AI-brukere kan ses på som et kommunikasjonsverktøy for et menneske til å formidle et bestemt budskap. AI-brukere på sosiale medier hvor et menneske styrer hvilket budskap som skal fremmes til andre brukere har dermed likhetstrekk med betalte annonser. I likhet med annonser, vil AI-brukerens ytringer være beskyttet av aktøren/formidlerens egen ytringsfrihet.

Den videre drøftelsen tar utgangspunkt i avanserte AI-brukere som kan operere uten bistand fra et menneske, de er autonome.⁹² AI-brukeren er derav ikke lengre kun et kommunikasjonsverktøy for mennesket til å fremme et bestemt budskap.

Hvis man ser på hensynene bak ytringsfriheten, kan man til en viss grad si at autonomiprinsippet gjør seg gjeldende, nettopp fordi AI-brukeren «tenker på egenhånd».

⁹⁰ *Cengiz mfl. mot Tyrkia*, avsnitt 64.

⁹¹ *OOO Flavus mfl. mot Russland* [J] no. 12468/15, 23489/15 og 19074/16, avsnitt 37.

⁹² Totschnig (2020) s. 1.

Likevel vil ikke de to andre hensynene, demokratiprinsippet og sannhetssøken, gjøre seg gjeldende. Mennesker og juridiske personer pliktsubjekter som vernes av ytringsfriheten etter Grunnloven § 100 EMK art. 10, en AI-bruker er verken eller.⁹³ I tillegg følger det plikter med rettigheter. Retten til ytringsfrihet innebærer en plikt til å avstå fra å eksempelvis ytre hatefulle ytringer. Dersom et menneske bryter denne plikten, kan det innebære straffeansvar etter strl. § 185. Et menneske kan straffeforfølges og gjøres ansvarlig. En autonom AI-bruker som kan ikke tilsvarende holdes ansvarlig.

I dette tilfellet må også eventuelt ytringsvernet utledes fra aktøren som satte AI-brukeren i gang. Ansvar for handlinger må også tillegges aktøren. Ved spørsmålet om skyld, må det spørres om aktøren i forkant kunne forutse at AI-brukeren han programmerte, brukte og/eller eide ville formidle desinformasjon o.l. Scenarioet forutsetter at AI-brukeren er autonom, altså kunne aktøren ikke bestemme budskapet og umulig/vanskelig forutse det produserte innholdet.

Et annet spørsmål er om programmerere, eiere eller brukere av AI-brukere må akseptere fult ut ansvar for absolutt alle tenkelige handlinger AI-brukeren foretar. Dette AI-problemet har også selvkjørende kjøretøy, men her er forskjellen at programmeringen til den kunstige intelligensen i større grad er forhåndsbestemt, eksempelvis kjørerute som kan ledes tilbake til føreren eller produsenten av bilen.

Avgjørende vekt må legges på at AI-brukeren ikke kan overholde sine plikter og kan derfor ikke ha rettigheter, videre kan den heller ikke utlede ytringsfrihet fra aktøren. AI-brukere hvor budskapet ikke kan styres av et menneske i lys av overnevnte er ikke vernet av ytringsfriheten.

For sistnevnte type kan ytringene gjennom rettslig regulering fjernes uten at det strider med ytringsfriheten. Slike AI-brukere vil trolig uansett ikke være gunstig for en aktør å ta i bruk da de ikke lengre har kontroll over budskapet som formidles. En viss kontroll er nødvendig for at påvirkningsaksjonen skal oppnå aktørens formål.

⁹³ Dok. 16 (2011–2012), punkt 9.3.6, s. 46.

3.2.4.8 Anonyme ytringer

Ytringene som formidles av falske brukere vil anses som anonyme. I det følgende skal jeg redegjøre for anonyme ytringers vern.

Eggen tar til orde at ytringsfriheten også innebærer en rett til å være anonym og at den «er beskyttet av EMK art. 10(1)», men at den kan begrenses dersom vilkårene i art. 10 (2) er oppfylt. Retten til å være anonym gjelder både offline og online.⁹⁴ Det må riktignok påpekes at denne uttalelsen er svært gammel, og det er ikke sikkert at Eggen ville tatt til orde for det samme i dag. I boken, *Freedom of expression and the Internet* fra Europarådet, ble det uten særlig drøftelse lagt til grunn at retten til anonymitet også gjaldt på internett.⁹⁵ Det kan være flere grunner til at man heller vil være anonym over sosiale medier, spesielt i land hvor man kan bli forfulgt for ytringer. Retten til anonymitet kan følgelig begrense muligheten for å innføre rettslige reguleringer som pålegger de sosiale mediene å fjerne falske brukere eller reguleringer som gjør falske brukere på sosiale medier ulovlig.

Med tanke på at regulering kun vil ramme de falske profilene med intensjon om å påvirke valg i det skjulte og at profilene gjerne er falske brukere styrt av utenlandske aktører eller AI vil ikke hensynet til at man ønsker å unngå forfølgelse fra staten gjøre seg gjeldende. En potensiell regulering kan dermed være proporsjonal og i tråd med retten til anonymitet på internett, og derfor ikke stride med ytringsfriheten.

3.3 Retten til frie og uavhengige valg

3.3.1 Innledning

Hittil har jeg konkludert med at ytringsfriheten setter flere grenser for rettslig regulering. Som redegjort for innledningsvis er det en spenning mellom rettigheten til frie valg og rettigheten til ytringsfrihet. I det følgende vil derfor fokuset rettes mot retten til frie og uavhengige valg for å se om det er motstrid.

⁹⁴Kyrre Eggen, *Del II - Norges internasjonale forpliktelser på ytringsfrihetens område*, NOU 1999:27 vedlegg 2, s. 325.

⁹⁵Benedek og Kettmann (2013) s. 37.

3.3.2 Grunnloven § 49

Grunnloven § 49 første ledd første annet punktum stadfester at: «Stortingets representanter velges gjennom frie og hemmelige valg». Valglovutvalget presiserer at dette helt «kort innebærer [...] at formålet med de øvrige bestemmelsene om valg i Grunnloven, formell lov og forskrift er å omforme folkets stemmer til legitimt valgte Stortingsrepresentanter.»⁹⁶

Bestemmelsen er et uttrykk for to grunnleggende valgprinsipper, nemlig at valg skal være «frie og hemmelige». Ordlyden kan tolkes som at borgerne skal kunne stemme av fri vilje og etter egen overbevisning, de må ikke utsettes for verken press eller tvang.⁹⁷ At valget er fritt, innebærer «meningsfrihet og frihet til å uttrykke sine ønsker», og er helt grunnleggende for et demokrati.⁹⁸

3.3.3 EMK P1-3

EMK P1-3, befester retten «to hold free elections». EMDs praksis tilknyttet tilleggsprotokollen er relevant ved tolkning av Grunnloven § 49. Det følger av EMD at retten til frie valg, ikke bare er et objektivt og essensielt prinsipp i et demokrati, men også en fundamental individuell rett som enhver borger kan stole på, og som effektivt promoterer «true democracy».⁹⁹

Veneziakommisjonen utarbeidet i 2002 «Regler for god praksis i valgsaker», og anbefalingene bygget på fem prinsipper uthentet fra felleseuropeiske valgtradisjoner.¹⁰⁰ Frie valg ble i retningslinjene definert slik: «Velgerne skal være frie til å uttrykke sine egne meninger og til å stemme. Avstemningsreglene skal være enkle og opptellingen gjennomiktig. Valgfusk skal bekjempes aktivt.»¹⁰¹

Selv om retningslinjene som fremmes Veneziakommisjonen i «Regler for god praksis i valgsaker» ikke er rettslig bindende for Norge, regnes de som felleseuropeisk standard, og har

⁹⁶ NOU 2020:6 s. 31.

⁹⁷ *Ibid.*

⁹⁸ *Ibid.* s. 34.

⁹⁹ Se Veneziakommisjon (2019) s. 13 avsnitt 49 med videre henvisninger.

¹⁰⁰ NOU 2020:6, s. 32.

¹⁰¹ Veneziakommisjonen (2002) s. 20.

blant annet blitt vektlagt i EMD sin praksis ved tolkning av EMK P1-3.¹⁰² Slike soft law dokumenter gis aldri avgjørende vekt i EMDs avgjørelser.¹⁰³ Likevel har rapporten i en rekke dommer hatt stor innflytelse på utviklingen av hvordan P1-3 tolkes.¹⁰⁴

3.3.4 Ytringsfriheten og retten til frie valgs sterke tilknytning

Retten til ytringsfrihet og retten til frie valg, er sterkt tilknyttet hverandre, og en rekke EMD-dommer tar for seg forholdet mellom ytringsfriheten etter art. 10 og retten til frie valg etter P1-3.¹⁰⁵ Spesielt friheten til å føre politiske debatter, danner grunnlaget for et hvilket som helst demokratisk system. De to rettighetene fungerer slik at de styrker hverandre. Eksempelvis er ytringsfrihet nødvendig for sikring av åpen politisk debatt, som er essensielt når velgerne former sin politiske oppfatning. Av denne grunn, er det spesielt viktig i forkant av valg at meninger og informasjon sirkulerer fritt.¹⁰⁶

I visse tilfeller kan rettighetene støte mot hverandre. I valgperiodene kan derfor restriksjoner av ytringsfriheten som vanligvis ikke tillates anses nødvendig for å sikre «free expression of the opinion of the people in the choice of the legislature». Ved avveiningen av disse to rettighetene har statene en skjønnsmargin, som utforskes nærmere i punktene under.¹⁰⁷ Det må også nevnes at i flere av sakene har spørsmålet blitt avgjort etter art. 10 og ikke etter P1-3.

3.3.5 Politisk reklame

Under punkt 2.3 i «Regler for god praksis i valgsaker» trekkes frem prinsippet om «equality of opportunity», som innebærer at politiske partier og kandidater må tildeles de samme mulighetene til å føre valgkamp. Statene må forholde seg nøytrale til valgkampanjen, dekning

¹⁰² NOU 2020:6, s. 32–33; *Hirst mot Storbritannia (nr. 2)* [GC] no. 74025/01, avsnitt 71; *Grosaru mot Romania* [J] no. 78039/01, avsnitt 56.

¹⁰³ Se, *Muršić mot Kroatia* [GC] no. 7334/13, avsn. 111; *Mugemangango mot Belgia* [GC] no. 310/15, avsnitt 99.

¹⁰⁴ For mer informasjon om innflytelsen Veneziakommisjonen har på EMDs tolkning av P1-3, se: Golubok (2009) s. 386–389. Om forholdet mellom EMD og Veneziakommisjonen mer generelt, se Buquicchio og Granata-Menghini, (2019) s. 35–50.

¹⁰⁵ Se blant annet: *Orlovskaya Iskra mot Russland* [J] no. 42911/08, avsnitt 102; *Bowman mot Storbritannia* [GC] no. 24839/94, avsnitt 41–43.

¹⁰⁶ Se blant annet. *Bowman mot Storbritannia* [GC] no 24839/94, avsnitt 42.

¹⁰⁷ *Ibid.* avsnitt 43.

av media, spesielt statlig eid media, og offentlig bidrag til partier og valgkampanjer. Prinsippet har blitt lagt til grunn av EMD.¹⁰⁸

En rekke land har blant annet innført reguleringer om valgkampfinansiering og transparens. Reguleringenes mål er å hindre at ressurssterke partier får en stor fordel i valgkampen. Veneziakommisjonen har tatt til orde for at reglene og reguleringen rundt politisk reklame bør revideres av staten, blant annet mikromåletting som potensielt kan forrykke «equality of opportunity».¹⁰⁹ Skjønnsmarginen er generelt videre for regulering av politisk reklame fordi det ikke eksisterer europeisk konsensus.¹¹⁰

Risikoen for å bli påvirket av politisk reklame er i teorien mye større i valgperioden, men det er også en risiko for påvirkning utenom valgperioden. Dermed kan lovregulering av politisk reklame også tenkes innført utenom valgperioder. Dette kan illustreres gjennom uttalelsen i *Animal Defenders International mot Storbritannia* [GC] no. 48876/08, avsnitt 105: «While the risk to pluralist public debates, elections and the democratic process would evidently be more acute during an electoral period, the Bowman judgment does not suggest that that risk is confined to such periods since the democratic process is a continuing one to be nurtured at all times by a free and pluralistic public debate».

En rekke EMD dommer omhandler politiske aktører som ikke har fått de samme mulighetene til å bruke ytringsfriheten sin i valgkampen på lik linje med andre. I sakene har det handlet om politisk reklame og såkalt «no-platforming»-problematikk, som innebærer at visse ytringsplattformer er stengt for politisk reklame.¹¹¹ I Norge er det kun politisk TV-reklame som er forbudt, jf. lov 4. desember 1992, nr. 127 om kringkasting og audiovisuelle bestillingstjenester (kringkastingsloven) § 3-1.

Forarbeidene til Grunnloven § 100 la til grunn en lignende forståelse av påvirkningskraften som EMD. Det ble uttalt at «politisk reklame i etermediene vil bidra til å utvikle en uheldig politisk debattform».¹¹² Det fremheves at kompliserte politiske spørsmål vil gjennom TV-reklame gis et skjevt bilde, og at de kapitalsterke vil i større grad kunne markedsføre seg på

¹⁰⁸ *Det russiske kommunistpartiet mot Russland* [J] no. 29400/05, avsnitt 51 og 108.

¹⁰⁹ Veneziakommisjonen (2019) s. 39.

¹¹⁰ *Animal Defenders International mot Storbritannia* [GC] no. 48876/08, avsnitt 123.

¹¹¹ *TV Vest AS og Rogaland Pensjonistparti mot Norge* [J] no. 21132/05.

¹¹² Ot.prp.nr.58 (1998-1999) s. 11.

bekostning av mindre ressurssterke partier eller interesseorganisasjoner.¹¹³ Videre blir forholdet til daværende Grunnloven § 100 på side 13-16 diskutert, hvor det konkluderes med at «forbud mot reklame for livssyn og politiske budskap i fjernsyn kan anses som en akseptabel begrensning i ytringsfriheten og er ikke i strid med Grunnloven § 100».¹¹⁴

Forbudet av politisk TV-reklame ble i Rt. 2004 s. 1737 (TV-Vest), fastslått av flertallet å stå seg gjeldende i forhold til den tidligere Grunnloven § 100.¹¹⁵ Dommen ble avsagt med dissens 4-1, hvor mindretallet representert av dommer Skoghøy konkluderte med at Statens medieforvaltnings vedtak om å ilegge TV Vest AS overtredelsesgebyr var uproporsjonalt og dermed ugyldig, jf. mrl. § 3, jf. § 2. Avgjørelsen ble klaget videre til EMD, hvor det ble fastslått at inngrepet var uproporsjonalt og dermed et brudd på EMK. Art. 10.¹¹⁶

Ytringsfrihetskommisjonen i 1999 tok til orde for å fjerne forbudet mot politisk TV-reklame og den nye Ytringsfrihetskommisjonen har signalisert at de vil gjøre det samme.¹¹⁷ De tar til orde for regulering fremfor totalforbud, generelt ønskes det lovfestede klare retningslinjer og spilleregler for politisk reklame, eksempelvis med begrensninger på pengebruk, sendetid og transparens.

3.3.6 Klikkfarmer, falske følgere og avatarnettverk.

Kjøp av likes, følgere og delinger, har klare likhetstegn med markedsføring og reklame. Typetilfellet blir allerede regulert av de sosiale mediens brukervilkår og er stort sett forbudt, men det er ikke innført lovregulering i Norge. Eksempelvis kan et politisk parti lovlig kjøpe tjenester fra klikkfarmer eller avatarnettverk for å fremheve sitt politiske budskap. Typetilfellet vil passe godt innunder lovregulering av politisk reklame.

Argumentene for regulering av politisk reklame behandlet ovenfor gjør seg også gjeldende for typetilfellet, følgelig vil en trolig rettslig regulering av typetilfellet anses proporsjonalt etter EMD sin rettspraksis.

¹¹³ Ot.prp.nr.58 (1998-1999) s. 10–11.

¹¹⁴ *Ibid.* s. 13–16.

¹¹⁵ Rt. 2004 s.1737.

¹¹⁶ *TV Vest AS og Rogaland Pensjonistparti mot Norge*, [J] no. 21132/05.

¹¹⁷ NRK (2021).

3.3.7 Mikromålretting.

En lignende løsning som den nye Ytringsfrihetskommisjonen foreslår, kan også tenkes for mikromålrettet politisk reklame på sosiale medier.

For det første vil politisk TV-reklame som lages nå passe like godt til sosiale medier. For det andre har det forekommet en forrykning i påvirkningskraften internett generelt har (punkt 3.3.4.3). Veneziakommisjonen uttalte også spesifikt at mikromålretting burde reguleres. Til sammen gir dette gode holdepunkter for at mikromålretting på sosiale medier totalforbys i tråd med reguleringen av politisk TV-reklame eller reguleres på annet vis. Dermed sikrer man frie valg uten at det strider mot ytringsfriheten. En type regulering som gjerne fremheves er transparenskrav, som vil behandles under punkt 3.3.7 og delvis i punkt 4.4.

3.3.8 GDPR

Som nevnt reguleres mikromålretting av GDPR og må derfor kort behandles. Forordningen gjelder som norsk lov etter EØS-avtalen og er inntatt i lov 15. juni 2018 nr. 38 om behandling av personopplysninger (personopplysningsloven).¹¹⁸

Det fremgår av GDPR artikkel 9 nr. 1, at «behandling av personopplysninger om politisk oppfatning» i utgangspunktet er forbudt. Unntaksvis kan det være lovlig gitt at man kan vise til et gyldig behandlingsgrunnlag etter artikkel 6 nr. 1 samt en av unntaksvilkårene i artikkel 9 nr. 2. Dette innebærer at de sosiale medieplattformene må ha et gyldig behandlingsgrunnlag for å mikromålrette annonser.

Målrettingen baserer seg ofte på antakelser og ikke fakta, og har en side til nevnte algoritmer. Dukker annonser for regntøy opp, kan det være fordi annonsøren antar man vil være interessert i å kjøpe regntøy. Antakelsen bygger på informasjon om personen i tillegg til statistiske sammenhenger, eksempelvis vet det sosiale mediet at man er nyinnflyttet til Bergen, og statistisk sett er sannsynligheten stor for at nyinnflyttede kjøper regntøy. Denne

¹¹⁸ Lov 15. juni 2018 nr. 38 om behandling av personopplysninger (personopplysningsloven).

typen data, kalles avledet data, data som er generert på bakgrunn av annen data.¹¹⁹ Personopplysningsloven gjelder både personopplysninger og avledet data.

Ett av unntaksvilkårene er «behandling» av «personopplysninger» som det er «åpenbart at den registrerte har offentliggjort», jf. art. 9 nr. 2 bokstav e. Ordlyden trekker i retning av at informasjon som ligger åpent vil kunne behandles. Eksempelvis politisk syn i en Facebook-profil. Imidlertid skal disse vilkårene tolkes snevert. Det europeiske personvernrådet har konstatert at vilkåret ikke kan brukes for å legitimere slik behandling av avledet data.¹²⁰

I GDPR art. 5 nr. 1 følger det en rekke plikter. Det er krav om åpenhet, som kan tolkes som at behandlingen skal være gjennomsiktig etter bokstav a. Behandleren av opplysningene må gi kortfattet og forståelig informasjon om hvor opplysningene innhentes fra og hva de skal anvendes til.

3.3.8.1 Profilering

Målretting medfører en påfølgende profilering, som vil si å analysere eller forutsi personlige trekk ved en person.¹²¹ Sett at personopplysninger brukes for å forutsi personlige preferanser om politisk oppfatning av et politisk parti, blir man profilert.¹²² Etter GDPR art. 22 nr.1, har man rett til å ikke «være gjenstand for en avgjørelse som utelukkende er basert på automatisk behandling, herunder profilering, som har rettsvirkning for eller på tilsvarende måte i betydelig grad påvirker vedkommende». Spørsmålet er om profileringen vil på «tilsvarende måte i betydelig grad påvirke vedkommende».

Dersom Arbeiderpartiet benytter seg av mikromålretting, vil de utpekte Facebook-brukernes nyhetsstrøm i stor grad skreddersys til fordel for Arbeiderpartiets interesser. *Filterboblen* som oppstår vil inneholde politisk reklame fra Arbeiderpartiet, men det dukker sjeldent opp innhold som utfordrer Arbeiderpartiets politikk. Dermed kan man til en viss grad påstå at brukerne hindres i å bli opplyst på grunn av filterboblen.

En viss grad fordi informasjon om de andre partiene ikke blokkeres på Facebook, men fordi brukerne selv må oppsøke de. Den mangelfulle informasjon om alternative politiske

¹¹⁹ Datatilsynet (2019) s. 12.

¹²⁰ European Data Protection Board - EDPB, *Statement 2/2019*.

¹²¹ Datatilsynet (2019) s. 14.

¹²² *Ibid.*

oppfatninger i nyhetsfeeden kan påvirke brukerne i en såpass stor grad at de ikke er opplyst om alternativene. Sett i sammenheng med statistikken om at en økende andel av befolkningen befinner seg på sosiale medier, vil dette øke sjansen for at brukerne kun får nyheter herifra. Valget som senere tas når de skal stemme er påvirket av aktøren og brukeren er ikke lengre i like stor grad opplyst. Profileringen kan dermed medføre at man velger å stemme på et annet parti enn det man i utgangspunktet ville ha gjort, og derfor i «betydelig grad påvirke vedkommende», jf. GDPR art. 22 nr. 1.

3.3.9 Transparens

Et annet problematisk aspekt ved mikromålretting er manglende transparens. Det vil si at det ikke nødvendigvis kommer tydelig frem hvem som har betalt eller står bak annonsen. Derfor kan det stilles spørsmål om et krav om transparens vil være i samsvar med EMK art. 10

På en side vil det være en begrensning i retten til å anonymt ytre seg, og vil således være et inngrep i ytringsfrihet. På en annen side er det slik at betalte annonser i redaktørstyrte medier alt har et krav om identifisering av annonsøren gjennom presseetiske regler. Videre vil manglende transparens frata brukeren en mulighet for å vurdere om informasjonen/desinformasjonen som «reklamen» forfekter er pålitelig og/eller upartisk. Formålet er å unngå at de pengesterke styrer den politiske debatten. I tillegg vil ikke hensynene bak retten til anonyme ytringer gjøre seg gjeldende for mikromålretting av annonser. Totalt sett vil et krav om identifisering av den betalende annonsøren ikke anses å stride med retten til å ytre seg anonymt.

3.4 Skjulte ytringer fra en fremmed stat

Regjeringens høringsnotat innebærer et forslag om å kriminalisere «samarbeid» med fremmede staters etterretningstjeneste om å utøve påvirkningsvirksomhet i Norge.¹²³ Høringsnotatet er i den oppfatning at skjulte ytringer fra statlige aktører med mål om å påvirke beslutninger i Norge er av «begrenset samfunnsmessig interesse og kan bidra til å undergrave den offentlige debatten i Norge». Dermed anses ytringene fra en fremmed stat ikke vernet av ytringsfriheten på samme vis som norske aktører. I reguleringsmodellen, er det

¹²³ Høringsnotat (2021), s. 2.

«samarbeidsvilkåret» som har blitt løsningen, og dermed unngås ytringsfrihetsproblematikken i stor grad. Reguleringsmodellen vil vurderes i punkt 4.2. Da skjulte ytringer fra en fremmed stat alt har blitt foreslått lovregulert vil problemstillinger som man måtte tatt hensyn til dersom man rettet lovreguleringen mot ytringer kort behandles.

Lovreguleringen måtte tatt stilling til om ytringer som fremmede borgere formidler fra sitt hjemland på internett, er vernet av ytringsfriheten i Norge. Ordlyden «everyone» i EMK art. 10 er nærliggende å tolke som at alle har den samme ytringsfriheten. Heller ikke Grunnloven § 100 gjøres det noe differanse mellom norske borgere og utenlandske. Dermed er det nærliggende å trekke konklusjonen om at ytringer fra fremmed stat fra deres hjemland, skjulte eller ikke, i utgangspunktet er vernet av EMK art. 10 og Grunnloven § 100.

På en annen side viser EMK Art. 1 spesifikt til at menneskerettighetene skal sikres «within their jurisdiction». Ordlyden er nærliggende å tolke som at menneskerettighetene EMK sikrer kun gjelder innenfor Norge. Ytringene som formidles fra eksempelvis russisk etterretningstjeneste i Russland, vil vanskelig kunne sies å falle innenfor den norske stats jurisdiksjon. Derimot endres utgangspunktet gjennom at ytringene fremmes på sosiale medier og at de i tillegg rettes mot Norge. Fordi internett er åpent for alle borgere uavhengig av nasjonalitet kan dens unike posisjon tilsi å falle innenfor enhver stats jurisdiksjon, og dermed «within their jurisdiction» jf. art. 10.

3.5 EMK Art. 17, Forbudet mot misbruk av rettigheter

Visse ekstreme hatefulle politiske ytringer har blitt behandlet av EMD under art. 17 som forbyr bruk av konvensjonsbestemmelsene for å fremme aktiviteter «aimed at the destruction of any of the rights and freedoms». Følgelig er det relevant å vurdere om art. 17 kan brukes som hjemmel for å sanksjonere ytringer formidlet i påvirkningsaksjoner.

EMD sitt standpunkt er klart, å tillate ytringer som fremmer eksempelvis rasediskriminering undergraver de demokratiske verdiene konvensjonen bygger på.¹²⁴ På samme viset som opphetede politiske debatter kan styrke demokratiet, kan rasistiske og anti-demokratiske ytringer som søker å undergrave demokratiet være en barriere.¹²⁵ EMD har eksempelvis

¹²⁴ *Glimmerveen og Hagenbeek mot Nederland* [P] no. 8348/78 & 8406/78, s. 195–196.

¹²⁵ Shattock (2021). Fotnoten gjelder hele delkapittelet.

nektet å fremme saker hvor politiske kandidater har vært dømt i nasjonale domstoler for nazistiske ytringer.¹²⁶

Når desinformasjonen inneholder hatefulle ytringer, bør det stilles spørsmål ved om man istedenfor å felle ytringene etter art. 10 eller Grunnloven § 100, heller bør behandle ytringene som misbruk av konvensjonsrettigheter etter art. 17. Argumentet styrkes av typetilfellene hvor det er en AI-bruker som sprer ytringene på de sosiale mediene, hvor spredningen av desinformasjon ligner på en avansert form for datagenerert propaganda enn personlige ytringer.

Dette stiller videre et spørsmål om desinformasjon i det hele tatt skal eller bør behandles under art. 10. Domstolen har nektet å verne ytringer som klart fremmer «clearly established historical facts», slik som holocaustfornektelse.¹²⁷ Dersom desinformasjonen som formidles motstrider «clearly established historical facts», anses ytringen å være misbruk av konvensjonsrettigheter etter art. 17. Dette har også en side til distinksjonen mellom faktainformasjon og meningsytringer.

Imidlertid er det en rekke problematiske aspekter ved å ekskludere desinformasjon fra art. 10. For det første har det vært en utvikling i praksis. Artikkelen var i utgangspunktet rettet mot totalitære grupper med mål om å misbruke konvensjonen for å fremme egne interesser.¹²⁸ Det kan hevdes at EMD har vært vilkårlig ved anvendelsen av art. 17 da de har veket fra den opprinnelige begrunnelsen, og av den grunn er det uklart hvilken rekkevidde artikkelen har.

I en sak om fornektelse av det armenske folkemordet ble art. 17 ikke anvendt, grunnet uenigheter om historiske, geografiske og tidsrelaterede faktorer.¹²⁹ Utelatelsen av dette folkemordet kan dermed oppfattes som en inkonsekvent anvendelse av art.17.

I saker hvor art. 17 anvendes og ikke artikkel 10, har EMD ikke foretatt den nøye vurderingen av de tre kumulative vilkårene for inngrep i ytringsfriheten etter art. 10. Behandling av desinformasjon etter art. 17 kan også skape mer uvisshet rundt misbruksvilkåret, samt bekymringer vedrørende ytringsfriheten. Misbruksvilkåret som et verktøy for å bekjempe

¹²⁶ *Nachtmann mot Østerrike* [C] no. 36773/97.

¹²⁷ *Lehideux og Isorni mot Frankrike* [GC] no. 24662/94, avsnitt 47.

¹²⁸ *Lawless mot Irland* (N. 3) [C] no. 332/57, avsnitt 6.

¹²⁹ *Perincek mot Sveits* [GC] no. 27510/08.

desinformasjon kan medføre at EMDs generelle tilnærming til løgner vanskeliggjøres. Siden hets basert på løgner behandles under art. 10, og ikke ekskluderes kategorisk, er det vanskelig å begripe hvordan og hvorfor desinformasjon istedenfor skal behandles under misbruksvilkåret i art. 17.

Som vist har påvirkningsaksjoner blitt definert forskjellig, blant annet har EMD allerede bommet da de brukte det sterkt kritiserte uttrykket «fake news» for å beskrive påvirkningsaksjoner i sin helhet.¹³⁰ Uavhengig av denne «flausen», har definisjonene blitt mer nyanserte med tiden. Selv om fokuset eksklusivt skulle rettes mot desinformasjon, er det som allerede drøftet ikke all desinformasjon som anses ulovlig. Hovedsakelig vil art. 17 kunne omfatte de mest ekstreme ytringene.

Disse komplekse inngrepene bør vurderes nøye etter art. 10, og dersom EMD går rett til art. 17 sitt misbruksvilkår, vil dette skape unødvendig usikkerhet for den allerede komplekse situasjonen.

4 Ulike reguleringsmodeller

4.1 Introduksjon

I dette kapitlet skal jeg se nærmere på ulike reguleringsmodeller for påvirkningsaksjoner gjennom sosiale medier. Først vil jeg redegjøre for de foreslåtte reguleringsmodellene i Norge og deretter andre lands reguleringsmodeller. Jeg vil vurdere styrkene og svakhetene ved de forskjellige reguleringsmodellene, blant annet hvilke typetilfeller de omfatter. Ved behandling av polsk, fransk og tysk lovgivning benyttes engelske oversettelser, men med henvisninger til lovenes originalspråk i kilderegisteret.

¹³⁰ *Brzezinski mot Polen* [C] no. 47542/07, avsnitt 35.

4.2 Norge

4.2.1 Høringsnotat om endringer i straffeloven mv. – påvirkningsvirksomhet

For oppgavens del er det straffelovens endringer i høringsnotatet som er aktuelle å vurdere.

Ulovlig påvirkningsvirksomhet straffes for den som «rettsstridig samarbeider med fremmed etterretningstjeneste om å utøve påvirkningsvirksomhet», jf. nye § 130 (1). «Med påvirkningsvirksomhet menes virksomhet som fremmed etterretningstjeneste utøver med sikte på å påvirke beslutninger eller den allmenne meningsdannelse», jf. annet ledd.

Det følger av § 130a at «grov ulovlig påvirkningsvirksomhet straffes med inntil 10 år» ved avgjørelsen om den er grov, skal det særlig legges vekt på om a) «den har hatt særlig alvorlige virkninger for Norge» eller c) «utøves i forbindelse med offentlig valg som nevnt i § 151 annet ledd».

4.2.2 Vurdering

Påvirkningsvirksomhet blir i høringen definert temmelig likt som påvirkningsaksjoner, men gjelder kun påvirkning gjennomført av etterretningstjenester.¹³¹ Fokuset retter seg ikke mot bestemte *ytringer*, men *samarbeid* med fremmede etterretningstjenester, og heller ikke kun mot valgpåvirkning.¹³² Reguleringen er også teknologinøytral. Dermed omfatter de foreslåtte lovendringene potensielt samtlige typetilfeller, så lenge det er et *samarbeid* med fremmed etterretningstjeneste og valg. Av *aktører* kan *statlige*, *rekrutterte* og *pressede* rammes.¹³³ En annen regulering må til dersom man ønsker å lovregulere samtlige aktører. Videre kan man utrykke holdninger som i utgangspunktet kan være skadelig for demokratiet, uten at de straffes.¹³⁴

¹³¹ Høringsnotat (2021) s. 2.

¹³² *Ibid.*

¹³³ Se punkt 2.1 for definisjon av aktører.

¹³⁴ Høringsnotat (2021) s. 15–16.

Det er heller ikke klart hvordan samarbeidsvilkåret vil fungere. For det første er det et spørsmål hvor mange ledd bakover «i rekken» man kan bevege seg og fremdeles anse det som samarbeid. På et punkt vil man kunne si at rekken er så lang mellom underaktørene og etterretningstjenesten at de ikke lengre samarbeider. I høringsnotatet trekkes det frem at samarbeidet må «*reelt sett*» foreligge, i den forbindelse må det vurderes om det har vært kontakt mellom gjerningspersonen og fremmed etterretningstjeneste.¹³⁵ I tilfeller hvor det er flere ledd vil svaret bero på om underaktøren faktisk visste at han samarbeidet med en fremmed etterretningstjeneste. Rekken brytes i det en underaktør ikke vet at han samarbeider med fremmed etterretningstjeneste.

Lovteksten gir en vid definisjon av hva som ligger i ordet «påvirkningsvirksomhet». Det avgjørende er formålet og ikke om påvirkningen faktisk får virkning.¹³⁶ Videre vurderer høringsutvalget helhetsvurderingen av inngrep i EMK art. 10 nr. 1, og presiserer at ytringene i en påvirkningsvirksomhet er «av begrenset samfunnsmessig interesse og kan bidra til å undergrave den offentlige debatten i samfunnet.»¹³⁷ Dette sammenholdt med at påvirkningsvirksomhet rettet mot demokratiske prosesser, slik som valg, straffes hardere, støtter oppunder at lovregulering av påvirkningsaksjoner rettet mot valg haster.¹³⁸

Lovteksten gir ingen ytterligere forklaring på når det skal regnes som at en påvirkningsaksjon er rettet mot Norske valg, men høringsnotatet diskuterer problemet.¹³⁹ Det kan stilles spørsmål om påvirkning rettet mot andre land kan innvirke på den allmenne meningsdannelsen her i Norge, og dermed anses som rettet mot Norge. Informasjon om flaggsaker, slik som innvandring, som samsvarer med flere europeiske politiske partier sin politikk kan også påvirke den allmenn meningsdannelse her i Norge. Følgelig kan påvirkning av allmenn meningsdannelse i et annet land, regnes som en påvirkningsaksjon rettet mot Norske valg.

I tillegg kommenterer utvalget ekstraterritoriell jurisdiksjon, og det avgjørende er at det etter strl. § 5 må være straffbart i landet hvor handlingene ble foretatt. Straffelovgivningens virkeområde fremgår av §§ 4–7. I forarbeidene og rettspraksis fremgår det at på grunn av

¹³⁵ Høringsnotat (2021) s. 15–16.

¹³⁶ *Ibid.* s. 12.

¹³⁷ *Ibid.* s. 7.

¹³⁸ *Ibid.*

¹³⁹ *Ibid.* s. 14.

prinsippet i § 7 vil handlingen alltid kunne anses foretatt i Norge når formålet med virksomheten er å påvirke meningsdannelsen her i riket.¹⁴⁰

Gitt at lovreguleringen vedtas vil den ikke ramme alle aktører og aspekter ved typetilfellene, dermed finner jeg lovreguleringen ikke tilstrekkelig for å sikre retten til frie valg.

4.2.3 Beredskapshjemmel

Valglovutvalget har foreslått en beredskapshjemmel. Hjemmelen kan brukes for å utsette valg ved «ekstraordinære hendelser som er egnet til å hindre en vesentlig del av velgerne fra å stemme, på visse vilkår bør kunne danne grunnlag for å utsette eller forlenge valget eller holde omvalg».¹⁴¹ Eksempler på slike ekstraordinære hendelse er flom, sabotasje og alvorlige epidemier.¹⁴²

Et gitt scenario kan være at det spres store mengder desinformasjon om stengte valglokaler som medfører at halve Oslo sin befolkning ikke stemmer. Dette ville vært en «ekstraordinær hendelse» hvor beredskapshjemmelen vil komme til anvendelse. Beredskapshjemmelen vil følgelig kun ramme de mest ekstreme påvirkningsaksjoner og har dermed en grenseplate til problemstillingen.

Den foreslåtte beredskapshjemmelen understreker viktigheten av at borgere skal kunne ha muligheten til å stemme, og paralleller til muligheten til å kunne gjøre informerte valg kan trekkes.¹⁴³

En liknende regulering som sørger for at valg utsettes dersom det kan påvises at valg har blitt utsatt for storstilte påvirkningsaksjoner, mener jeg også bør vurderes. Her vil det være problematisk å bevise at påvirkningsaksjonene har fått en stor nok innvirkning.

¹⁴⁰ Ot.prp. nr. 90 (2003–2004) s 405; Rt. 2003 s. 179 avsnitt 24.

¹⁴¹ NOU 2020:6, s. 324.

¹⁴² *Ibid.*

¹⁴³ *Ibid.* s. 395.

4.3 Tyskland

4.3.1 Introduksjon

Tyskland vedtok i 2017 loven om rettshåndhevelse i sosiale nettverk.¹⁴⁴ Formålet med loven er å sørge for at eksisterende begrensninger av ytringsfriheten etter den tyske straffeloven blir overholdt. Dersom de sosiale mediene ikke overholder reglene, risikerer de bøter. Fra før av sensurerte plattformene kun på egenhånd, med loven vedtok nasjonalstaten føringer for plattformenes sensurering.

I utgangspunktet faller denne reguleringen utenom oppgavens hovedtema, selv om den har en klar side til feilinformasjon, diskreditering og netthets. Jeg skal gjennomgå de elementene som er essensielle for oppgaven.

4.3.2 Vurdering

Det følger av NetzDG § 1 første og annet ledd at loven kun gjelder sosiale medier nettverk som har to millioner eller mer registrerte brukere i Tyskland. Reguleringsmodellen stiller krav til mediets størrelse som jeg anser som hensiktsmessig fordi det er gjennom de store sosiale medieplattformene påvirkningsaksjoner har størst effekt.

De omfattede sosiale mediene må fjerne innhold som er «clearly illegal» innen 24 timer etter å ha mottatt en brukerklage.¹⁴⁵ Videre fremgår det at hvis det ulovlige innholdet ikke er klart, har de syv dager til å foreta nøyere undersøkelser og fjerne det.¹⁴⁶ Vilkåret for fristforlengelse er at tilleggsinformasjonen er nødvendig for å avgjøre informasjonens sannhet eller dersom det sosiale mediet hyrer inn utenforstående for å foreta vurderingen.¹⁴⁷ Vilkåret om at det må være «clearly illegal», er nærliggende å tolke som et strengt krav, det kan ikke være tvil om at det er ulovlig. Til sammenligning kunne en norsk lovregulering hatt et vilkår om «åpenbar» feilinformasjon. Dermed unngås sensurering av tvilstilfeller og meningsytringer.

¹⁴⁴ Gesetz zur Verbesserung der Rechtsdurchsetzung in sozialen Netzwerken (Netzwerkdurchsetzungsgesetz - NetzDG), 01. september 2017.

¹⁴⁵ NetzDG, § 3 annet ledd, no. 2.

¹⁴⁶ *Ibid.* no. 3.

¹⁴⁷ *Ibid.* no. 2.

Som nevnt er risikoen for skade større jo lengre feilinformasjonen blir værende på de sosiale mediene. Derfor er utgangspunktet på 24 times klagebehandling gunstig. I motsetning til den kort nevnte polske modellen (kapittel 5.5), har Tyskland tatt hensyn til at noen avgjørelser krever lengre behandlingstid. I visse tilfeller gis det mer tid for å sikre riktig utfall.

Loven pålegger plattformene en enkel og åpen klagemekanisme som er konstant tilgjengelig.¹⁴⁸ Avgjørelsen som blir tatt på vegne av klagen og begrunnelsen bak må kommuniseres til klageren og den påvirkede brukeren uten unødig forsinkelser.¹⁴⁹ Ved å kommunisere resultatet videre sørger man for forutberegnelighet.

Videre må sosiale medier som mottar mer enn hundre klager om ulovlig innhold i et kalenderår publisere to halvårige rapporter om hvordan de håndterer klagen.¹⁵⁰ Gjennom rapportene vil myndighetene sikres innsyn i om reguleringen faktisk overholdes. Et motargument er at de sosiale mediene bevisst kan vilde myndighetene ved å oppgi manglende informasjon, noe som ble oppdaget juli 2019. Facebook Irland ble ilagt en bot på 2 millioner euro for å ha brutt rapporteringsplikten etter NetzDG.¹⁵¹ Det anslås at rapporten kun listet opp en fraksjon av de klagen som hadde blitt rapportert av brukere om ulovlig innhold, i tillegg er Facebook anklaget for å ikke nøyaktig rapportere om tiltak som gjennomføres til de anklagede og klagerne. Dette vitner om at uærlighet har forekommet, men at det sanksjoneres hardt.

Sanksjonering av de sosiale mediene i den tyske loven baserer seg på systematisk og gjennomgående feil ved sensureringen. Det medfører at de sosiale medieplattformene gis en feilmargen, som taler for at reguleringen er proporsjonal.¹⁵²

Kritikere av NetzDG reguleringen har fremhevet at det er farlig for ytringsfriheten og demokratiet dersom de sosiale medieplattformene dikterer hva som «slipper gjennom» sensuren.¹⁵³ Et viktig argument er at de er bedrifter og hovedmålet er profitt, ikke å vokte demokratiet. Spesielt gjør denne frykten seg gjeldende hvis store aksjeeiere av plattformen har

¹⁴⁸ NetzDG, første ledd.

¹⁴⁹ *Ibid.* annet ledd, no. 5.

¹⁵⁰ *Ibid.* § 2.

¹⁵¹ Politico (2019).

¹⁵² Theil (2018).

¹⁵³ *Ibid.*

en interesse i at informasjon som motstrider deres interesser sensureres fordi de ønsker et visst utfall av et kommende valg. Dermed kan det være en fare for demokratiet hvis de sosiale medieplattformene tillates å følge sine egne retningslinjer uten innsyn i gjennomførelsen av sensureringen.

Ved å innføre reguleringer, vil de pålegges kriterier som må følges samt innsyn i hvordan selve sensureringen gjennomføres. Brudd kan som vist medføre harde sanksjoner, og dette minker sjansen for feilaktig sensurering. Det kan likevel hevdes at frykten for bøter øker risikoen for feilsensurering, et motargument er at plattformene er avhengig av en brukerbase for å overleve. Dermed vil de unngå feilsensurering for å hindre at brukere flykter fra medieplattformen.¹⁵⁴

En annen bekymring er at faktasjekkingen gjennomføres av noen som ikke har tilstrekkelig kompetanse. For eksempel kan outsourcing medføre en risiko for at faktasjekkerne ikke ser nødvendige nyanser, blant annet pga. kulturelle eller språklige forskjeller, og dermed feilsensurerer.

Denne frykten imøtegås ved å stille kompetansekrav til faktasjekking.¹⁵⁵ Selv om dette er kostbart, valgte Facebook i Tyskland likevel å ansette tyske faktasjekkere. Med tanke på at Norge er et mye mindre land og den høye profitten Facebook har, vil det neppe anses disproportjonalt å kreve det samme i Norge.

Videre kan det trekkes frem at pressen selv sensurerer kommentarfelt med stor suksess, selv om disse nyhetsmediene er ikke nærheten av like ressurssterke som de sosiale mediene. På en annen side vil omfanget som de sosiale mediene må sensurere være langt større enn det aviser hankses med, som trekker i motsatt retning. Poenget er uansett at det ikke er utenkelig at sosiale medier kan gjøre en like god om ikke bedre jobb, dersom de vier nok ressurser til sensurering.

Et generelt motargument til sensurering er at dersom man fjerner eller markerer noe som falske nyheter, desinformasjon, misinformasjon, eller lignende på de sosiale mediene, kan

¹⁵⁴ Theil (2018).

¹⁵⁵ NetzDG § 2 annet ledd no. 4.

informasjonen få mer publisitet og på det viset forsterkes og spres ytterligere. Det er gjort studier som peker i retning at dette er en av de faktiske konsekvensene ved sensur.¹⁵⁶

Til slutt kan det nevnes at tyske parlamentarikere har tatt til orde for å innføre en plikt for de sosiale mediene å identifisere AI-brukere som publiserer informasjon online. Målet er å øke transparens.¹⁵⁷

Den Tyske reguleringsmodellen har dermed en rekke funksjoner som etter min mening en norsk regulering kan inspireres av og vurderes i Norge, spesielt kompetansekrav tilknyttet faktasjekkning og rapportering av tiltak som foretas.

4.4 Frankrike

4.4.1 Introduksjon

Frankrike vedtok i 2018 en lov rettet mot «the fight against the manipulation of information».¹⁵⁸ Loven retter seg mot generelt mot feilinformasjon og pålegger online-plattformer en rekke tiltak rettet mot transparens. I valgperioder kan radio- og tv-tjenester som sprer desinformasjon i valgperioder stanses, og man kan kreve domstolsbehandling for at online-plattformene stopper videreformidling av feilinformasjon tilknyttet valg.

Fra før av var det ulovlig å forstyrre «public peace» gjennom publiseringen, formidling eller reproduksjon av falske nyheter i ond tro.¹⁵⁹ I valgloven var det alt straffbart å formidle «fake news, defamatory rumours or other fraudulent schemes» som påvirker resultatet av et valg.¹⁶⁰ Den eksisterende reguleringen virket til å regulere problemstillingen, imidlertid medførte teknologiutviklingen til at reguleringen ikke lengre var tilstrekkelig.

¹⁵⁶ Nyhan og Reifler (2010) s. 303–330.

¹⁵⁷ Library of Congress LAW (2019) s. 83.

¹⁵⁸ Loi n° 2018-1202 du 22 décembre 2018 relative à la lutte contre la manipulation de l'information; Loi organique n° 2018-1201 du 22 décembre 2018 relative à la lutte contre la manipulation de l'information. Sistnevnte utvider noen bestemmelser i Loi n° 2018-1202 du 22 décembre 2018 slik at de gjelder presidentvalg.

¹⁵⁹ Loi du 29 juillet 1881 sur la liberté de la presse [Law of 29 July 1881 on Freedom of the Press], art. 27.

¹⁶⁰ Code électoral [Electoral Code], art. L97.

4.4.2 Vurdering

Loven pålegger online-plattformene ytterligere transparens, oppfordringer til å bekjempe brukere som sprer misinformasjon og bidra til opplysningen av brukerne om media og informasjon, men også krav om å informere brukerne om identiteten til de som har betalt for innhold relatert til «a debate of national interest». ¹⁶¹

Årlig må plattformene gi informasjon til *Conseil supérieur de l'audiovisuel* (CSA), det franske kringkastingsrådet, om hvilke tiltak de har gjennomført i kampen mot «fake news». ¹⁶² Med informasjonen lager CSA en rapport som tar for seg tiltakene plattformene har gjennomført og deres effekt. ¹⁶³ Fordelen og ulempene med rapportene er de samme som gjør seg gjeldende for den tyske modellen.

Oppfordringer om å bekjempe brukere som sprer misinformasjon kan være problematisk fordi dette kan føre til storstilt forhåndssensur. Forhåndssensur kan være svært skadelig for den politiske debatten som redegjort for i punkt 3.2.4.5. Eksempelvis kan forhåndssensur innebære at noen ord og setninger medfører automatisk sletting selv om formålet med publiseringen er å belyse problemet feilinformasjonen innebærer. Lovregulering om oppfordringer bør derfor inneholde klare retningslinjer med forslag om hva slags tiltak som kan tenkes innført, og på det viset unngå at oppfordringen reelt sett blir et krav om forhåndssensur.

I tillegg må plattformene som anvender algoritmer ved visning av innhold som er relatert til «a debate of national interest» publisere statistikk på hvordan de fungerer. ¹⁶⁴ I tre-måneders perioden før valgets første dag er det innført ny regulering i valgloven. Plattformen med mer enn 5 millioner unike besøkende må gi brukere informasjon om hvem som publiserer innhold relatert til «a debate of national interest», og i tillegg hvor mye som har blitt betalt. ¹⁶⁵ Videre pålegges de å gi brukerne informasjon om bruken av deres personopplysninger i forbindelse

¹⁶¹ Loi n° 2018-1202 du 22 décembre 2018, art. 11.

¹⁶² *Ibid.*

¹⁶³ *Ibid.* art. 12.

¹⁶⁴ *Ibid.* art. 14.

¹⁶⁵ C. électoral, arts. L163-1, D102-1; Décret No. 2019-297 du 10 avril 2019 relatif aux obligations d'information des opérateurs de plateforme en ligne assurant la promotion de contenus d'information se rattachant à un débat d'intérêt général, art. 1 (10. april 2019), <https://perma.cc/7SEC-ZBZN>.

med betalt informasjonsinnhold relatert til «a debate of national interest».¹⁶⁶ Betalte reklamer på mer enn 100 euro per reklame må offentliggjøres.¹⁶⁷ Dersom de ikke overholder de pålagte kravene i denne 3-månedersperioden, kan det straffes med både bøter og/eller fengsel.¹⁶⁸

Ved slike lovreguleringer vil staten og brukere gis en oversikt over aktører som ønsker å påvirke valget. Lovegulingene angår politisk reklame, mikromålretting og GDPR. Plattformene pålegges transparens som kan medføre at brukerne forstår hvorfor de eksponeres for politisk reklame og sannsynligheten for at borgerne foretar veloverveide valg øker. Reguleringen vanskeliggjør skjult påvirkning. I likhet med NetZDG er det et krav til antall brukere. Ved å ha en sanksjonsmulighet kan man også straffe de sosiale medieplattformene ved brudd.

I tillegg har det blitt tilføyd regulering i valgloven som gjør at en dommer i tre-måneders perioden kan beordre «any proportional and necessary measure» for å stoppe «deliberate, artificial or automatic and massive» formidling av «false or misleading information» online som leder til en forstyrrelse av freden eller påvirker utfallet av et valg.¹⁶⁹ En aktor, politisk kandidat, politisk parti eller en hvilken som helst person med tilknytning kan reise sak om falske nyheter til domstolen, som må avgjøre spørsmålet innen 48 timer.¹⁷⁰

Vedrørende kravet om hjemmel i lov, vil ordlyden av «false or misleading information» isolert sett omfatte feil i nyhetsrapporteringer, satire og parodier, som faller utenfor yringer som er ønskelig å regulere.¹⁷¹ Dette kan vanskeliggjøre forutberegneligheten, noe som taler for at bestemmelsen er for vidtrekkende og ikke presis nok. Imidlertid aksepterte EMD vage vilkår i den polske valgloven (se punkt 4.5), dermed vil nok «false information» være tilstrekkelig presist.

Bestemmelsen tar hensyn til at proporsjonalitetsvurderingen etter art. 10 annet ledd, ved at det kun er «deliberate, artificial or automatic and massive» formidling som omfattes.

¹⁶⁶ C. électoral, art. L163-1.

¹⁶⁷ *Ibid*, arts. L163-1, D102-1.

¹⁶⁸ *Ibid*, art. L112.

¹⁶⁹ C. électoral, art. L163-2.

¹⁷⁰ *Ibid*.

¹⁷¹ Se Craufurd (2020) s.69 med videre henvisninger.

Typetilfellene klikkfarmer, boter, algoritmer, avatarnettverk og mikromålretting omfattes av bestemmelsen. Domstolsbehandlingen medfører at avgjørelsen av om ytringene skal stoppes får en rettfærdig behandling.

Som redegjort for vil både desinformasjon og misinformasjon potensielt være skadelig for frie valg. For å unngå disproporsjonale inngrep i ytringsfriheten ble det foreslått at reguleringen kun skulle rette seg mot desinformasjon, i likhet med den gamle valgloven.¹⁷² Dermed ville man unngå brudd på EMK art. 10. Derimot retter reguleringen seg mot *plattformen*, den er ikke en straffebestemmelse rettet mot *brukeren*. Reguleringen tar derfor ikke hensyn til utvist skyld og stopper spredning av feilinformasjon som domstolen har lagt til grunn er falsk og kan påvirke velgere.

At hvem som helst med tilknytning til kravet kan reise sak om falske nyheter til domstolen, kan medføre at mange går til sak uten å ha tilstrekkelig tilknytning. Imidlertid er det positivt av demokratiske hensyn at det ikke kun er opp til staten til å gå til sak. Tilknytningskravet diskuteres også i punkt 4.5.2.

Den korte behandlingstiden kan medføre en rekke ulemper. For det første kan det argumenteres for at en behandlingstid på 48 timer vil stride mot retten til rettfærdig rettergang etter Grunnloven § 96 og EMK art. 6.

I *Kita mot Polen*, ble behandlingstiden på 24 timer ansett som «very short».¹⁷³ Den franske behandlingstiden er riktignok dobbelt så lang, men selv med utvidet tid kan det bli vanskelig for domstolen å ta stilling til ytringer som inneholdt som kan inneholde både meningsytringer og faktainformasjon, det er kun faktainformasjonen som skal sensureres. Meningsytringene vil siles ut i løpet av behandlingstiden og man unngår dermed at domstolene bestemmer hvilke meningsytringer som er korrekte. 48 timer kan være for liten tid for den anklagede parten til å forberede et forsvar. Imidlertid har man ankemulighet, men ankemuligheten kan ikke redde situasjonen i tilfeller hvor valgavstemning har blitt foretatt før anken vinner frem. I de tilfeller kan uttalelsen ha mistet all sin relevans.

¹⁷² Conseil d'Etat (n 2) para 10.

¹⁷³ *Kita mot Polen* 2008, avsnitt 50

Vedrørende tremånedersperioden, kan det også stilles spørsmål om den bør kortes ned eller forlenges. Som redegjort for i punkt 3.3.5, er valget mest utsatt i valgperioder, men man kan også påvirkes i forkant. Med tanke på at desinformasjon kan være vanskelig å fjerne og effekten øker jo mer den blir repetert, bør tidsperioden anses som proporsjonal etter EMK art. 10 annet ledd.

Det bør også nevnes at CSA også har muligheten til å suspendere “any electronic communication service” sin kringkastingslisens kontrollert eller under påvirkning av fremmed stat, dersom de i valgperioder kringkaster feilaktig informasjon som kan påvirke valget.¹⁷⁴ Ordlyden av «electronic communication services» kan tolkes som tjenester på internett. Dette vil si at blant annet kan en avis sin nyhetsside eller bruker på sosiale medier blokkeres i Frankrike. For eksempel kan Russia Today sin side på Facebook i teorien bli fjernet. Sanksjonsmuligheten har klare paralleller både til forhåndssensur (punkt 3.2.4.5) og blokkering av internett (punkt 3.2.4.6) og momentene i disse punktene vil gjøre seg gjeldende for hvorvidt inngrepet er proporsjonalt.

Conseil d’Etat konkluderte med at grunnet tekniske og økonomiske begrensinger i kringkasting av audiovisuelle tjenester og behovet for å beskytte konstitusjonelle verdier, «rights of others» og mediapluralisme, er det legitimt å utsette visse kategorier av audiovisuelle tjenester for forhåndssensur.¹⁷⁵

Samlet sett anser jeg den franske reguleringsmodellene for å gode løsninger for å bekjempe påvirkningsaksjoner rettet mot valg, og lignende lovregulering kan vurderes i Norge.

¹⁷⁴ Loi n° 2018-1202 du 22 décembre 2018, art. 6; Loi n° 86-1067 du 30 septembre 1986 relative à la liberté de communication (Loi Léotard), art. 33-1-1 (Sept. 30, 1986).

¹⁷⁵ CCD (n 5) avsnitt 30.

4.5 Polen

4.5.1 Introduksjon

Den polske valgloven regulerer spredning av desinformasjon i forbindelse med valg.¹⁷⁶ Valgkandidater samt valgkomiterepresentanter har muligheten til å initiere rettslige høringer, dersom det formidles valgmateriale som inneholder falsk data eller informasjon, jf. § 1.

Videre kan den påvirkede parten be retten vurdere ytringenes sannhet og om å utstede en ordre om å forby formidlingen. Det fremgår av § 1 nr. 6. at dersom retten kommer frem til at det har blitt spredd desinformasjon, kan den fornærmede kreve at den ansvarlige betaler opp til 100.000 zloty til en veldedighetsorganisasjon. Etter § 2 har retten 24 timer på å behandle begjæringen. Førsteinstans sin avgjørelse kan ankes innen 24 timer og andreinstans må komme med en avgjørelse innen 24 timer, se § 2.

4.5.2 Vurdering

Den polske reguleringen anses som en adekvat reaksjon mot valgdesinformasjon.¹⁷⁷ En domstolvurdering av om informasjon er desinformasjon, og en mulighet til å stoppe formidlingen, er en legitim innblanding i valgdebatten. Loven retter seg mot forfatteren av desinformasjonen, og i tilfeller hvor sistnevnte er anonym, vil verktøyet ikke være tilstrekkelig. En fordel ved å gå etter forfatteren av valgdesinformasjonen er at man ikke trenger å introdusere en definisjon av begrepet, da det er tilstrekkelig med et vilkår om «falsk informasjon». Det at en kandidat eller politisk parti er ansvarlige for å ta det rettslige skrittet for å adressere falsk valginformasjon, tilsier at en beskyttet interesse eksisterer og at den er i fare. I denne reguleringsmodellen, er skaden av en individuell karakter (falsk informasjon kan påvirke kandidatens rettigheter), men i tillegg påvirkes den offentlige valgprosessen.

Dersom myndighetene på eget initiativ kunne foreta rettslige skritt og avgjøre om valginformasjonen var desinformasjon, ville det stride mot demokratiske prinsipper. I tillegg ville det medført en umulig og disproporsjonal byrde på staten, som kunne åpnet for diskriminerende misbruk av bestemmelsen. Samtidig kan det også være disproporsjonalt

¹⁷⁶ Polsk lov 5. januar 2011 om valg, artikkel 111.

¹⁷⁷ Kryzwon (2021). Fotnoten gjelder resten av kapittelet.

dersom anklagen kommer fra den påvirkede parten og dersom denne sympatiserer med den politiske motstanderen til formidleren av kritikken, noe nettopp dommene mot Polen viser.

De nevnte polske sakene fra EMD, viser at sanksjoner er et av de viktigste problemene. Domstolers avgjørelser om å fjerne falskt valginnhold som skader velgernes valgprosess, og stopping av formidling, er ikke opp til EMD å vurdere. Andre typer vurderinger, f.eks. finansielle, er mulig å vurdere, men da må EMDs gransking være nøyere. En slik nøye gransking er helt avgjørende for å unngå en kjørende effekt på den politiske debatten.

Dersom det er flere alternative sanksjoner, må sanksjonen være proporsjonal sammenlignet med skaden som formidling av falsk valginformasjon medfører. I tillegg må det minst inngrepene tiltaket velges. Det mest problematiske med en reguleringsmodell slik som den polske er sanksjonene tilknyttet beskyttelsen av kandidatens rykte. Som redegjort for i punkt 3.2.4.1 må politikere tåle mer enn vanlige borgere. Begrunnelsen for de korte høringene er å garantere pålitelighet og rettferdighet av avgjørelsesgrunnlaget i valgprosessen, i tillegg til sannheten av valginformasjon. Skaden påført av desinformasjon kan også være personlig, men fra dette perspektivet, er oppfordringen til å rettferdiggjøre falske uttalelser, og forbudet mot ytterligere spredning, en tilstrekkelig reaksjon.

Krav relatert til ikke-økonomiske skader, slik som misbruk av en kandidats rykte, kan være problematisk for en domstol, ettersom de medfører prosessuelle byrder. Det vil utvilsomt være vanskelig for en domstol innen 24 timer å skulle avgjøre sannheten av valginformasjon, anvende den proporsjonale sanksjonen og til slutt sørge for tilstrekkelig tilfredshet hos den fornærmede kandidaten etter å ha vurdert omfanget av skaden. Fra et valgperspektiv er det ikke nødvendig å granske krav tilknyttet individuelle rettigheter og interesser før valgdagen. Med tanke på det sistnevnte, kan den fornærmede parten alltid initiere ordinære rettskritt av sivil art i de tilfeller hvor det ikke er noen begrensning av prosessuelle rettigheter, og domstolen ikke er forpliktet til å foreta en rask undersøkelse av krav og erstatning.

4.6 Oppsummering

Ut ifra de de typetilfellene og de vurderingene jeg har foretatt av lovreguleringene, anser jeg de foreslåtte norske lovreguleringene for å ikke være tilstrekkelig, fordi de ikke omfatter alle typetilfellene og aktørene. En reguleringsmodell lignende den polske vil kun være en delvis løsning på desinformasjonsproblemet, spesielt fordi den ikke rammer anonyme ytringer.

Utviklingen av kommunikasjon og sosiale medier medfører det at kreves lovreguleringer som omfatter digitale valgkampanjer, transparens og online anonymitet hvor man i større grad inkluderer de sosiale mediene. I den forstand anser jeg en lovregulering som tar hensyn til teknologiutviklingen og pålegger plattformene mer ansvar, slik den franske og tyske på hvert sitt vis gjør, som mer hensiktsmessig og effektiv for å bekjempe påvirkningsaksjoner.

5 Avsluttende bemerkninger

Som vist ved gjennomgangen i kapittel 2 og 3 er påvirkningsaksjoner gjennom sosiale medier rettet mot valg i liten grad lovregulert. Samtidig setter menneskerettighetene en rekke grenser for lovregulering. De to foreslåtte norske reguleringsmodellene gjennomgått kapittel 4.1 regulerer ikke alle typetilfellene og aktørene. Hvis vi ønsker å lovregulere de er det behov for ytterligere lovregulering.

Jeg redegjorde for politiske ytringer i punkt 3.2.4.2 og konkluderte med at diskreditering og netthets av politikere vernes av ytringsfriheten, såfremt de ikke inneholder hatefulle ytringer. Typetilfellet er følgelig lovregulert. Jeg stiller likevel spørsmål om den teknologiske utviklingen av sosiale medier og omfanget av typetilfellet har medført at terskelen for inngrep bør senkes.

Politisk reklame omfatter typetilfellene mikromålretting og klikkfarmer, falske følgere og avatarnettverk. De ble vurdert i kapittel 3.5.1, kapittel 3.6 og delvis i kap. 4.4 om den franske lovreguleringen.

Ut ifra den sterke påvirkningskraften politisk reklame på sosiale medier kan ha er det etter min mening særs ulogisk dersom forbudet mot politisk TV-reklame opprettholdes, men politisk reklame på sosiale medier tillates. Som påpekt kan politisk reklame på sosiale medier enten totalforbys eller reguleres gjennom å innføre visse spilleregler som de sosiale mediene må følge. Etter min mening bør lovregulering av politisk reklame på sosiale medier reguleres fremfor totalforbys.

Jeg anser den franske lovreguleringen av politisk reklame som god og en norsk lovregulering kan inspireres av reguleringsmodellen, spesielt vedrørende transparens. I tillegg må kjøp av likes, delinger og kommentarer på politiske innlegg, fra henholdsvis ekte brukere, falske brukere og AI-brukere etter min mening lovreguleres. En slik lovregulering vil være hensiktsmessig å innføre sammen med restriksjoner på politisk reklame generelt. Samlet sett

anser jeg lovregulering av politisk reklame gjennom sosiale medier som en lavthengende frukt som snarlig bør reguleres.

Lovregulering av feilinformasjon er derimot mer komplisert, noe vurderingen min av den polske reguleringsmodellen vitner om. Jeg anser den polske reguleringen som utilstrekkelig og det anbefales ikke å vedta en lovregulering inspirert av den.

En lovregulering som den tyske anser jeg som mer hensiktsmessig selv om det kan kritiseres at de sosiale mediene tillegges et for stort sensureringsansvar. Etter min mening vil en reguleringsmodell inspirert av den tyske kunne vedtas dersom de sosiale mediene gis klare retningslinjer på at det kun er falsk *faktainformasjon* som skal sensureres og *meningsytringer* som er ulovlige etter norsk lov. Slik unngår man den fryktede kjølede effekten på den politiske debatten.

Den franske reguleringsmodellen anser jeg som mest gjennomarbeidet og hensiktsmessig. For det første tillegges domstolen avgjørelsen om innholdet er vernet eller ikke. I tillegg unngås skyldspørsmålet ved at det er det *sosiale mediet* som er ansvarssubjektet, ikke *brukeren*, og feilinformasjon i sin helhet kan derfor omfattes. En slik lovregulering kan også åpne for en form for pålagt forhåndssensur av staten på grunn av oppfordringer om å bekjempe feilinformasjon som er uheldig. Etter min oppfatning kan denne faren likevel motvirkes ved at lovreguleringen er tydelige på hvilke tiltak det oppfordres til at de sosiale mediene gjennomfører. Etter min mening bør norsk lovgiver hente inspirasjon fra den franske reguleringsmodellen.

Problemstillingens kjerne er i hvilken grad staten skal vurdere riktigheten av informasjon som eksisterer, og i hvilken grad det skal være opp til borgerne. Hva som er riktig og galt skal i utgangspunktet bestemmes gjennom demokratiske prosesser. Den demokratiske prosessen trues når borgernes rett til frie valg utsettes for påvirkningsaksjoner gjennom sosiale medier. Etter min analyse av de ulike typetilfellene og reguleringsmodellene mener jeg det er grunnlag for at lovgiver burde utrede spørsmålet om lovregulering for å sikre frie valg mot påvirkningsaksjoner gjennom sosiale medier.

Kildeliste

Litteraturliste

- Aall (2018) Aall, Jørgen, *Rettsstat og menneskerettigheter*, 5. utgave, Fagbokforlaget, 2018.
- Bernt og Doublet (1998) Bernt, Jan Fridthjof, Doublet, David R., *Vitenskapsfilosofi for jurister – en innføring*, Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS, 1998.
- Benedek og Kettemann (2013) Benedek, Wolfgang og Matthias C. Kettemann, *Freedom of expression and the internet*, Europarådet, desember 2013. <https://rm.coe.int/prems-167417-gbr-1201-freedom-of-expression-on-internet-web-16x24/1680984eae> (sist lest: 06. juni 2021)
- Buquicchio og Granata-Menghini (2019) Buquicchio, Gianni og Simona Granata-Menghini, «The interaction between the Venice Commission and the European Court of Human Rights: Anticipation, Consolidation, Coordination of Human Rights Protection in Europe», in L-A. Sicilianos, I. A. Motoc og R. Chenal (eds.), *Regards Croisés sur la Protection Nationale et Internationale des Droits de L'homme / Intersecting Views on National and International Human Rights Protection: Liber Amicorum Guido Raimondi*, Wolf Legal Publishers, 1. september 2019
- Enli og Aalen (2018) Enli, Gunn og Ida Aalen, *Sosiale medier*, Store norske leksikon (SNL), 18. mai 2018
https://snl.no/sosiale_medier (sist lest: 06. juni 2021)

- Høgberg (2016) Høgberg, Benedikte Moltumyr, *Statsrett*, 2. utgave, Universitetsforlaget, 2016
- Jebens (2004) Jebens, Sverre Erik, *Menneskerettigheter i straffeprosessen*, Cappelen Akademisk Forlag, 2004.
- Kierulf, Gisle og Elden (2018) Kierulf, Anine, Jon Gisle og Jon Christian Elden, «*Ytringsfrihet*». Store norske leksikon på snl.no, 19. januar 2018, <https://snl.no/ytringsfrihet> (sist lest: 06. juni 2021)
- Strand og Larsen (2015) Strand, Vibeke Blaker og Larsen, Kjetil Mujezinović, *Menneskerettigheter i et nøtteskall*, Gyldendal juridisk, 2015.
- Thorsen (2019) Thorsen, Einar, «Demokrati» i Store norske leksikon på snl.no, 14. mai 2019, <https://snl.no/demokrati> (sist lest: 06. juni 2021)

Uttalelser fra organisasjoner eller institusjoner

- Europakommisjonen (2018a) Europakommisjonen, *Report of the independent High level Group on fake news and online disinformation: A multi-dimensional approach to disinformation*, mars 2018 <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/final-report-high-level-expert-group-fake-news-and-online-disinformation> (sist lest: 06. juni 2021)
- Europakommisjonen (2018b) Europakommisjonen, *Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee Of The Regions, Communication: Tackling Online Disinformation: A European Approach*, COM(2018) 236 final, 26. April 2018, <https://eur-lex.europa.eu/legal->

- [content/EN/TXT/?uri=CELEX:52018DC0236](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52018DC0236) (sist lest: 06. juni 2021)
- Europakommisjonen (2020) Europakommisjonen, *Communication from the Commission to the European Parliament, The Council, The European Economic and Social Committee and The Committee of the Regions: On the European democracy action plan*, 3. desember 2020, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM%3A2020%3A790%3AFIN&qid=1607079662423> (sist lest: 06. juni 2021)
- European Data Protection Board (2019) European Data Protection Board, *Statement 2/2019 on the use of personal data in the course of political campaigns*, 13.mars 2019, https://edpb.europa.eu/sites/default/files/files/file1/edpb-2019-03-13-statement-on-elections_en.pdf (sist lest: 06. juni 2021)
- ICFJ (2018) Posetti, Julie og Alice Matthews, *A short guide to the history of 'fake news' and disinformation*, Washington: International Center for Journalists (ICFJ), 23. juli 2018, <https://www.icfj.org/news/short-guide-history-fake-news-and-disinformation-new-icfj-learning-module> (sist lest 07. juni 2021)
- Veneziakommisjonen (2002) Veneziakommisjonen, *CDL-AD (2002)23, Code of Good Practice in Electoral Matters*, 30. oktober 2002, [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/CDL-AD\(2002\)023rev.aspx](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/CDL-AD(2002)023rev.aspx) (lest 06. juni 2021)
- Veneziakommisjonen (2019) Veneziakommisjonen, *CDL-AD(2019)016, Joint Report on Digital Technologies and Elections*, 24. juni 2019, [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2019\)016-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2019)016-e) (sist lest 06. juni 2021)

Veneziakommisjonen (2021) Veneziakommisjonen, *CDL-PI(2021)006, Armenia Urgent joint opinion on amendments to the electoral code and related legislation*, 21. april 2021, [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-PI\(2021\)006-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-PI(2021)006-e) (sist lest 6. juni 2021)

Tidsskrifter

Journal of Media Law (2019) Smith, Rachael Craufurd, *Fake news, French Law and democratic legitimacy: lessons for the United Kingdom?*, Journal of Media Law volume 11, 2019 – Issue 1, Hart Publishing, 25. oktober 2019, <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/17577632.2019.1679424?scroll=top&needAccess=true> (sist lest 07. juni 2021)

NQHR (2009) Golubok, Sergey, *The Right to Free Elections: Emerging Guarantees or Two Layers of Protection?*, Netherlands Quarterly of Human Rights, vol. 27/3, 20. april 2017 <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/016934410902700303> (sist lest: 06. juni 2021)

Political Behavior (2010) Nyhan, Brendan og Jason Reifler. *When Corrections Fail: The persistence of political misperceptions*, Political Behavior 32 (2) 303-330, 30. mars 2010. <https://link.springer.com/article/10.1007/s11109-010-9112-2> (sist lest: 06. juni 2021)

Science (2018) Vosoughi, Roy og Aral, *The spread of true and false news online*, Science vol. 359, 09. mars 2018, <https://science.sciencemag.org/content/359/6380/1146/tab-pdf> (sist lest: 06. juni 2021)

Science and Engineering Ethics (2020) Totschnig, Wolfhart, *Fully Autonomous AI*, Science and Engineering Ethics 26, 28. juli 2020, s. 1, <https://link.springer.com/article/10.1007/s11948-020->

[00243-z](#) (sist lest 06. juni 2021)

Temple International & Hollis, Duncan B., *The Influence of War; The War for Comparative Law Journal Influence*, Temple International & Comparative Law Journal vol. 32, 3. april 2018. (2018) https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3155273 (sist lest: 06. juni 2021)

Publikasjoner

Datatilsynet (2019) Grytli, Dag og Magnus Mühlbradt 2019, *På parti med teknologien: Digital målretting av politiske budskap i Norge*, Datatilsynet, 20. juni 2019. <https://www.datatilsynet.no/regelverk-og-verktoy/rapporter-og-utredninger/malretting-av-politiske-budskap/> (sist lest: 06. juni 2021)

FFI (2019) Bergh, Arild, *Påvirkningsoperasjoner i sosiale medier – oversikt og utfordringer*, Forsvarets forskningsinstitutt (FFI), 17. juni 2020, <https://www.ffi.no/publikasjoner/arkiv/pavirkningsoperasjoner-i-sosiale-medier-oversikt-og-utfordringer> (sist lest: 06. juni 2021)

Ipsos (2021) Ipsos, *Sosiale medier tracker Q4'20 – Oktober – Desember 2020*, 14. januar 2021 <https://www.ipsos.com/nb-no/ipsos-some-tracker-q420>, (sist lest 07. juni 2021)

London: Demos (2019) Krasodonski-Jones og andre (2019), *Warring songs: Information Operations in the Digital Age*, London: Demos, 17. mai 2019. <https://demos.co.uk/project/warring-songs-information-operations-in-the-digital-age/> (sist lest: 06. juni 2021)

RAND Corporation (2016) Paul, Christopher og Miriam Matthews, *The Russian "Firehose of Falsehood" Propaganda Model - Why It*

- Might Work and Options to Counter It*, Santa Monica, Calif.: RAND Corporation, 20. Juni 2016, <https://www.rand.org/pubs/perspectives/PE198.html> (sist lest 07. juni 2021)
- SSB (2018) Røgeberg, Ole, «Fire av fem nordmenn bruker sosiale medier», Statistisk sentralbyrå SSB, 30. august 2018, <https://www.ssb.no/teknologi-og-innovasjon/artikler-og-publikasjoner/fire-av-fem-nordmenn-bruker-sosiale-medier> (sist lest 07. juni 2021)
- SSB (2020) Hossein, Moafi, «Halvparten av befolkningen dropper TV», Statistisk sentralbyrå (SSB), 19. mai 2020 <https://www.ssb.no/kultur-og-fritid/artikler-og-publikasjoner/halvparten-av-befolkningen-dropper-tv> (sist lest 07. juni 2021)
- UBC (2019) Tenove, Chris, *Digital Threats to Democratic Elections: How Foreign Actors Use digital Techniques to Undermine Democracy*, Centre for the Study of Democratic Institutions, University of British Columbia, 16. januar 2018. <https://democracy.arts.ubc.ca/2018/01/18/digital-threats/> (sist lest: 06. juni 2021)

Vitenskapelige blogginnlegg

- British Association of Comparative Law (2021) Kryzwon, Adam, «Electoral disinformation and summary judicial proceedings. Is the polish experience relevant?», *British Association of Comparative Law*, 12. mars 2021, <https://british-association-comparative-law.org/2021/03/12/electoral-disinformation-and-summary-judicial-proceedings-is-the-polish-experience-relevant-by-adam-krzywon/>, (sist lest 07. juni 2021)
- EJIL:Talk! (2021) Shattock, Ethan, «Should the ECtHR Invoke Article 17

- for Disinformation Cases?», *EJIL:Talk! – Blog of the European Journal of International Law*, 26. mars 2021, <https://www.ejiltalk.org/should-the-ecthr-invoke-article-17-for-disinformation-cases/> (sist lest: 07.05.2021)
- Verfassungsblog on matters constitutional (2018) Theil, Stefan, «The German NetzDG: A Risk Worth Taking?», *Verfassungsblog on matters constitutional*, 08. februar 2018, <https://verfassungsblog.de/the-german-netzdg-a-risk-worth-taking/> (sist lest 07. juni 2021)

Avisartikler

- Aftenposten (2017) Ask, Ole Alf og Per Anders Johansen, «Slik prøver Putin å påvirke utfallet av det franske presidentvalget», *Aftenposten*, 3. mai 2017, <https://www.aftenposten.no/verden/i/dKLRB/slik-proever-putin-aa-paavirke-utfallet-av-det-franske-presidentvalget> (sist lest: 06. juni 2021)
- BBC (2021) Clayton, James, «Twitter boss: Trump ban is 'right' but 'dangerous'», *BBC*, Storbritannia, 14. januar 2021, <https://www.bbc.com/news/technology-55657417> (sist lest: 06. juni 2021)
- BuzzFeed News (2016) Silverman, Craig, «This Analysis Shows How Viral Fake Election News Stories Outperformed Real News On Facebook», *BuzzFeed News*, USA, 16. november 2016, <https://www.buzzfeednews.com/article/craigsilverman/viral-fake-election-news-outperformed-real-news-on-facebook> (sist lest 07. juni 2021)
- Euractiv (2018) Bulckaert, Ninon oversatt av Freya Kirk, «How France successfully countered Russian interference during the presidential election», *Euractiv*, Europa, 17. juli 2018, <https://www.euractiv.com/section/elections/news/how->

- [france-successfully-counter-russian-interference-during-the-presidential-election/](#) (sist lest 07. juni 2021)
- NRK (2014) Graatrud, Gabrielle, «Klikkfarmer i fattige land selger falske «likes»», *NRK*, 6. mai 2014, <https://www.nrk.no/kultur/klikkfarmer-selger-falske-likes-1.11696544> (sist lest 07. juni 2021)
- NRK (2021) Selbekk, Vebjørn, «Når politikere behandler oss som småunger», *NRK*, 12. januar 2021 <https://www.nrk.no/ytring/nar-politikere-behandler-oss-som-smaunger-1.15318530> (sist lest 07. juni 2021)
- Politico (2019) Delcker, Janosch, «Germany fines Facebook €2M for violating hate speech law», *Politico*, USA, 2. juli 2019 <https://www.politico.eu/article/germany-fines-facebook-e2-million-for-violating-hate-speech-law/> (sist lest 07. juni 2021)
- The Conversation (2018) LeoGrande, William M., «Washington has meddled in elections before», *The Conversation*, Storbritannia, 28. februar 2018, <https://theconversation.com/washington-has-meddled-in-elections-before-92167> (sist lest 07. juni 2021)
- The Guardian (2017a) Solon, Olivia «Russia-backed Facebook posts 'reached 126m Americans' during US election», *The Guardian*, Storbritannia, 31. oktober 2017, <https://www.theguardian.com/technology/2017/oct/30/facebook-russia-fake-accounts-126-million> (sist lest 07. juni 2021)
- The Guardian (2017b) Willsher, Kim og Jon Henley, «Emmanuel Macron's Campaign hacked on eve of French election», *The Guardian*, Storbritannia, 06. Mai 2017 <https://www.theguardian.com/world/2017/may/06/emman>

[uel-macron-targeted-by-hackers-on-eve-of-french-election](#) (sist lest 07. juni 2021)

The New York Times (2018) Rene'e DiResta, «What We Now Know About Russian Disinformation», *The New York Times*, USA, 17. Desember 2018, <https://www.nytimes.com/2018/12/17/opinion/russia-report-disinformation.html> (sist lest 07. juni 2021)

Fagstoff

NDLA (2017) Næss, Marte Lindstad og Ragna Marie Tørdal, «Over til personlige medier 2000–2020», *Nasjonal Digital Læringsarena (NDLA)*, 19. november 2017 <https://ndla.no/nb/subject:1:94dfe81f-9e11-45fc-ab5a-fba63784d48e/topic:2:185588/topic:2:185591/resource:1:72573> (sist lest 07. juni 2021)

NUPI (2019) Gjesvik, Lars, «Kan demokratier hackes?», *Norsk Utenrikspolitisk Institutt (NUPI)*, 09. mai 2019 <https://www.nupi.no/Skole/HHD-Artikler/2019/Kan-demokratier-hackes> (sist lest 07. juni 2021)

Stortingsmeldinger

Utenriksdepartementet (2020-21) Meld. St. 9 (2020–2021), *Mennesker, muligheter og norske interesser i nord*, Utenriksdepartementet.

Justis- og politidepartementet (2003-2004) St.meld. nr. 26 (2003–2004), *Om endring av Grunnloven § 100*, Justis- og politidepartementet.

Norske lover og forarbeider

Norske lover

Lov 17. mai 1814 Kongeriket Norges Grunnlov (Grunnloven – Grl.).

Lov 21. mai 1999 nr. 30 om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven – mrl.).

Lov 20. mai 2005 nr. 29 om straff (straffeloven – strl.).

Lov 15. juni 2018 nr. 38 om behandling av personopplysninger (personopplysningsloven).

Forarbeider

Ot.prp. nr. 58 (1998-99) Ot.prp. nr.58 (1998-1999) *Om lov om endringer i lov 4 desember 1992 nr 127 om kringkastning m.m, Kulturdepartementet, 30. april 1999.*

Ot.prp.nr.8 (2007–2008) Ot.prp.nr.8 (2007–2008) *Om lov om endringer i straffeloven 20. mai 2005 nr. 28 mv. (skjerpene og formildende omstendigheter, folkemord, rikets selvstendighet, terrorhandlinger, ro, orden og sikkerhet, og offentlig myndighet), Justis- og politidepartementet, 09. november 2007*

NOU 1999:27 NOU 1999:27 *«Ytringsfrihed bør finde sted» Forslag til ny Grunnlov § 100, Ytringsfrihetskommisjonen, 22. september 1999.*

NOU 1999:27 vedlegg 2 Eggen, Kyrre, Del II – *Norges internasjonale forpliktelser på ytringsfrihetens område* (NOU-1999-27-vedlegg-2 hos Lovdata).

NOU 2020:6 NOU 2020:6 *Frie og hemmelige valg – Ny valglov, Valglovutvalget, 27. mai 2020.*

Høringsnotat (2021) Høringsnotat, *«om endringer i straffeloven mv. – påvirkningsvirksomhet»,* Justis- og beredskapsdepartementet, 12. mai 2021. Dokument 16

(2011–2012) Rapport til Stortingets presidentskap fra Menneskerettighetsutvalget om menneskerettigheter i Grunnloven, 19. desember 2011

Dok. 16 (2011–2012)

Dokument 16 (2011–2012) *Rapport til Stortingets presidentskap fra Menneskerettighetsutvalget om menneskerettigheter i Grunnloven, 19. desember 2011.*

Domsregister

Rt. 1990 s. 257

Rt 1997 s. 1821

Rt. 2002 s. 1618

Rt. 2004 s. 1737

Rt. 2005 s. 833 P

Rt. 2007 s. 404

Rt. 2010 s. 143

Rt. 2010 s. 1445

Rt. 2014 s. 1105

HR-2016-2554-P

HR-2018-647-A

HR-2020-184-A

HR-2020-185-A

Konvensjoner

EMK Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, 4 November 1950 (entered into force 3 September 1953) (Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen – EMK).

SP International Covenant on Civil and Political rights, 16 December 1966 (entered into force 23 March 1976) (SP).

EU-rett

Forordning (EU) 2016/679 [GDPR] Europaparlamentets- og Rådsforordning (EU) 2016/679 av 27. April 2016 om vern av fysiske personer i forbindelse med behandling av personopplysninger og om fri utveksling av slike opplysninger samt om oppheving av direktiv 95/46/EF (generell personvernforordning) [GDPR]

Avgjørelser fra EMD

Lawless mot Irland (N. 3) [C] 1961, no. 332/57, ECHR:1961:0701JUD000033257

Golder mot Storbritannia [P] 1975, no. 4451/70, ECHR:1975:0221JUD000445170

Tyrer mot Storbritannia [J] 1978, no. 5856/72, ECHR:1978:0425JUD000585672.

Sunday Times mot Storbritannia (no. 1) [P] 1979 no. 6538/74, ECHR:1979:0426JUD000653874

Glimmerveen og Hagenbeek mot Nederland [P] 1979, no. 8348/78 & 8406/78, ECHR:1979:1011DEC000834878

Lingens mot Østerrike [P] 1986, no. 9815/82, ECHR:1986:0708JUD000981582

Oberschlick mot Østerrike [P] 1991, no. 11662/85, ECHR:1991:0523JUD001166285

Sunday Times mot Storbritannia (no. 2) [P] 1991, no. 13166/87, ECHR:1991:1126JUD001316687

Wingrove mot Storbritannia [C] 1996, no. 17419/90, ECHR:1996:1125JUD001741990

Lehideux og Isorni mot Frankrike [GC] 1998, no. 24662/94, ECHR:1998:0923JUD002466294

Nachtmann mot Østerrike [C] 1998, no. 36773/97, ECHR:1998:0909DEC003677397

Bowman mot Storbritannia [GC] 1998, No 24839/94, ECHR:1998:0219JUD002483994

Lopes Gomes Da Silva mot Portugal [J] 2000, no. 37698/97, ECHR:2000:0928JUD003769897

Feldek mot Slovakia [J] 2001, no. 29032/95, ECHR:2001:0712JUD002903295

McVicar mot Storbritannia [J] 2002, no. 46311/99, ECHR:2002:0507JUD004631199

Pedersen og Baadsgaard mot Danmark [GC] 2004, no.49017/99, ECHR:2004:1217JUD004901799

Grinberg mot Russland [J] 2005, no 23472/03, ECHR:2005:0721JUD002347203

Hirst mot Storbritannia (nr. 2) [GC] 2005, no. 74025/01, ECHR:2005:1006JUD007402501

Brasillier mot Frankrike [J] 2006, no. 71343/01, ECHR:2006:0411JUD007134301

Partija "Jaunie Demokrāti" og Partija "Mūsu Zeme" mot Latvia [J] 2007, no. 10547/07 og 34049/07, ECHR: 2007:1129DEC001054707

Gorelishvili mot Georgia [J] 2007, no. 12979/04, ECHR:2007:0605JUD001297904

Lombardo mfl. Mot Malta [J] 2007, no.7333/06, ECHR:2007:0424JUD000733306

Dyuldin og Kislov mot Russland [J] 2007, no. 25968/02, ECHR:2007:0731JUD002596802

Kwiecien mot Polen [J] 2007, no. 51744/99, ECHR:2007:0109JUD005174499

TV Vest AS og Rogaland Pensjonistparti mot Norge [A] 2008, no. 21132/05, ECHR:2008:1211JUD002113205

Kita mot Polen [J] 2008, no. 57659/00, ECHR:2008:0708JUD005765900

Fedchenko mot Russland [J] 2010, no. 33333/04, ECHR:2010:0211JUD003333304

Grosaru mot Romania [J] 2010, no. 78039/01, ECHR:2010:0302JUD007803901

Editorial Board of Pravoye Delo og Shtekel mot Ukraina [J] 2011, no. 33014/05, ECHR:2011:0505JUD003301405

Schweizerische Radio- und Fernsehgesellschaft SRG mot Sveits [J] 2012, no. 34124/06, ECHR:2012:0621JUD003412406

Det russiske kommunistpartiet mfl. mot Russland [C] 2012, no. 29400/05, ECHR:2012:0619JUD002940005

Animal Defenders International mot Storbritannia [GC] 2013, no. 48876/08, ECHR:2013:0422JUD004887608

Vona mot Ungarn [J] 2013, no. 35943/10, ECHR:2013:0709JUD003594310

Karimov mot Azerbaijan [J] 2014, no. 12535/06, ECHR:2014:0925JUD001253506

Riza mfl. mot Bulgaria [J] 2015, no. 48555/10 og 48377/10, ECHR:2015:1013JUD004855510

Couderc og Hachette Filipacchi Associés mot Frankrike [GC], 2015, no. 40454/07, ECHR:2015:1110JUD004045407

Cengiz mfl. mot Tyrkia [J] 2015, no. 48226/10 og 14027/11, ECHR:2015:1201JUD004822610

Delfi mot Estland [GC] 2015, no. 64569/09, ECHR:2015:0616JUD006456909

Perincek mot Sveits [GC] 2015, no. 27510/08, ECHR:2015:1015JUD002751008

Morice mot Frankrike [GC] 2015, no. 29369/10, ECHR:2015:0423JUD002936910

Muršić mot Kroatia [GC] 2016, no. 7334/13, ECHR:2016:1020JUD000733413

Davydov mfl. mot Russland [GC] 2017, no. 75947/11, ECHR:2017:0530JUD007594711

Orlovskaya Iskra mot Russland [J] 2017, no. 42911/08, ECHR:2017:0221JUD004291108

Lilliendahl mot Island [J] 2018, no. 29297/18, ECHR:2020:0512DEC002929718

ROJ TV A/S mot Danmark [J] 2018, no. 24683/14, ECHR:2018:0417DEC002468314

Pastörs mot Tyskland [J] 2019, no. 55225/14, ECHR:2019:1003JUD005522514

Brzenzinski mot Polen [C] 2019, no. 47542/07, ECHR:2019:0725JUD004754207

Mugemangango mot Belgia [GC] 2020, no. 310/15, ECHR:2020:0710JUD000031015

OOO Flavus mfl. mot Russland [J] 2020, no. 12468/15, 23489/15 og 19074/16, ECHR:2020:0623JUD001246815

Atamanchuk mot Russland [J] 2020, no. 4493/11, ECHR:2020:0211JUD000449311

Romanov mot Ukraina [C] 2020, no. 63782/1, ECHR:2020:0716JUD006378211

Internasjonale kilder

Polen

Lov 5. januar 2011 om valg, <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20110210112/U/D20110112Lj.pdf> (polsk) engelsk oversettelse: <https://www.legislationline.org/topics/country/10/topic/6> (sist lest 07. juni 2021).

Frankrike

Loi du 29 juillet 1881 sur la liberté de la presse [Lov 29. juli 1881 om trykkefrihet], <https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=LEGITEXT000006070722&dateTexte=vig>, arkivert her <https://perma.cc/2P43-E2D8>. (sist lest 07. juni 2021)

Loi n° 86-1067 du 30 septembre 1986 relative à la liberté de communication (Loi Léotard), 30. september 1986, <https://perma.cc/67FR-KBF6>. (sist lest 07. juni 2021)

Code électoral 1 janvier 2002 [Lov 1. januar 2002 om valg], <https://www.legifrance.gouv.fr/affichCodeArticle.do?cidTexte=LEGITEXT000006070239&idArticle=LEGIARTI000006353232>, arkivert her <https://perma.cc/9QAN-2KVC>. (sist lest 07. juni 2021)

Loi n° 2018-1202 du 22 décembre 2018 relative à la lutte contre la manipulation de l'information [Lov No. 2018-1202 av 22. desember 2018 om kampen mot informasjon manipulasjon], <https://perma.cc/QH5N-25MC> (sist lest 07. juni 2021)

Loi organique n° 2018-1201 du 22 décembre 2018 relative à la lutte contre la manipulation de l'information (Dec. 22, 2018), <https://perma.cc/UK3K-YEQP> (sist lest 07. juni 2021)

Forarbeid: Conseil d'Etat, Avis sur les propositions de loi relatives à la lutte contre les fausses informations (extract) (19 April 2018, NOR: JUST1806695L). https://www.assemblee-nationale.fr/dyn/15/textes/115b0799_avis-conseil-etat.pdf (sist lest 07. juni 2021)

Tyskland

Gesetz zur Verbesserung der Rechtsdurchsetzung in sozialen Netzwerken (Netzwerkdurchsetzungsgesetz - NetzDG), 01. september 2017. Originalspråk: <https://perma.cc/4LPN-WS7Z>. Uoffisiell engelsk oversettelse: <https://perma.cc/J86H-GTY4>. (sist lest 07. juni 2021)

USA

Hearing before the United States Senate Committee on the Judiciary Subcommittee on crime and terrorism, Testimony of Colin Stretch General Counsel, Facebook, 31. Oktober, 2017, <https://www.judiciary.senate.gov/imo/media/doc/10-31-17%20Stretch%20Testimony.pdf> (sist lest 07. juni 2021)

Library of Congress LAW, «Government Responses to Disinformation on Social Media Platforms», September 2019, <https://www.loc.gov/law/help/social-media-disinformation/social-media-disinformation.pdf> (sist lest 07. juni 2021)